

Collegium Nobilium Croaticum

GLASNIK

HRVATSKOGA PLEMICKOG ZBORA

HERALD
OF CROATIAN NOBILITY ASSOCIATION

Broj/Num. 8

Studeni/November 2010.

Sadržaj / Contents 8./2010.

- 3 PROSLOV / *Foreword*
- 4 POZIV ZA 12. SJEDNICU VELIKOG PLEMIČKOG VIJEĆA HPZ-a/
Invitation to the 12th Session of the Great Nobiliary Council of the Croatian Nobility Association
- 6 IZVJEŠĆE O JEDNOGODIŠNJEM RADU HPZ-a / *Yearly Report on the work of HPZ (I. Celio Cega)*
- 12 ZAPISNIK 11. SJEDNICE VPV-a HPZ-a U ZADRU 2009./
Minutes of the 11th Session of the Great Nobiliary Council of HPZ held in Zadar 2009. (M. Maroja)
- FORUM HPZ-a: ULOGA HRVATSKOG PLEMSTVA U ČUVANJU HRVATSKE NACIONALNOSTI I DRŽAVNOSTI. PREDAVANJA U ZAGREBU 2009.–2010./ *HPZ Forum: Role of Croatian Nobility in Sustaining the Continuity of the National Idea and Statehood*
- 15 Mletačke utvrde u Hrvatskoj / *Venetian Fortresses in Croatia (A. Žmegač)*
- 25 Napoleonovi ratovi 1809. godine. Bitka kod Malborgetta / *Napoleonic wars 1809th. Battle of Malborget (N. Tominac)*
- 31 Hrvatsko plemstvo u Prvom svjetskom ratu / *Croatian nobility in the First World War (N. Tominac)*
- 39 Krbavska bitka ljeta gospodnjeg 1493. Prvi rasap kraljevstva Hrvatskog / *(H. Kekez)*
- SAŽETAK PREDAVANJA ZA SJEDNICU VPV-a U ZAGREBU 2010
Summary of lectures to be held at the Session of the Great Nobiliary Council in Zagreb in 2010.
- 47 Plemstvo Zagreba / *The nobility of Zagreb (R. Kolarević – Kovačić)*
- 49 NOVI ČLANOVI HPZ-a / *New Members of the HPZ (Z. Barabaš)*
- 54 U POSJETI MAĐARSKOM PLEMSTVU / *A visit to the Hungarian nobility. (B. Vuchetich)*
- 56 PROČITALI SMO... / *We have read...*
- 58 Prikaz monografije o obitelji tartaglia / *Showing a monograph on the family Tartaglia (S. Tartaglia)*
- 59 IN MEMORIAM
- 60 UPUTE AUTORIMA / *Instructions for Authors (V. Kurelec)*
- 64 NAŠI DONATORI I SPONZORI / *Our Donors and Sponsors*

ISSN 1845-9463

GLASNIK HRVATSKOGA PLEMIČKOG ZBORA
Godište 12./2010.

Izdavač

Hrvatski plemićki zbor
Sjedište: c/o Paneuropska unija
Jurišićeva 1a/1
HR-10000 Zagreb
URL: <http://www.plemstvo.hr>
E-mail: plemstvo@plemstvo.hr

Glavni urednik

Ivo pl. Durbešić

Pomoćnik glavnog urednika

Vladimir pl. Kurelec

Tehnički urednik

Branko pl. Cindro

Uredništvo

Drago pl. Antoniazio, Zlatko pl. Barabaš,
Nenad pl. Cambij, Davor pl. Ivanišević,
Marija Karbić, Branimir pl. Makanec,
Ivan Mirnik, Ante pl. Rendić-Miočević

Jezični savjetnik

Prof. Ivan Martinčić, prof.

Grafička priprema, obrada i tisak:

LASERplus & DENONA

studeni, 2010.

Izlazi

Godišnje

Naklada

250 primjeraka

Opremu tekstova obavlja uredništvo. Za sadržaj poimence potpisanih priloga odgovorni su njihovi autori. Oni ne iskazuju obvezno stav Hrvatskoga plemićkog zbora. Objavljeni prilozi u Glasniku HPZ-a autorski su zaštićeni. Iznimka su sadržaj i novosti iz HPZ-a.

Namjena časopisa

Glasnik je znanstveno-stručno glasilo HPZ-a u kojem se objavljuju znanstveni i stručni članci iz područja povijesti i kulture hrvatskog plemstva. Pored znanstvenih radova objavljuju se kratka znanstvena priopćenja, pregledni članci, stručni radovi, komentari, pisma uredništva i uredništvu, bibliografija, biografija, prikazi knjiga, te izvještaji o radu Zbora.

Proslov / Foreword

U susret Dvanaestoj sjednici Velikoga plemićkog vijeća Hrvatskoga plemićkoga zbora i izlaska iz tiska osmoga broja Glasnika hrvatskoga plemićkoga, zbora njegov bogati sadržaj kao da prkosi općoj recesiji. To nije tek privid. Razdoblje recesije nikako da nas zaobiđe i naše napore nikako da privedemo kraju. Recesija nije zaobišla ni naše odane sponzore i donatore, što se ogleda u presušenim izvorima dotoka sredstava za radove i iz našeg plana. Pojedini članovi i simpatizeri HPZ-a doniraju pojedine aktivnosti i time pridonose bogatstvu života u HPZ-u, pa smo im na tome posebno zahvalni.

Stanje u društvu ogleda se i u dobivanja prostora za djelovanje HPZ-a i njegovih odbora. Najam prostora dodatni nam je trošak, što još više umanjuje i onako skromna sredstva. Novoosnovani ogranci prolaze kroz iste probleme, nadajući se ipak skorom rješenju.

Raduju nas vijesti da novoosnovani ogranci ne samo što podupiru aktivnosti središnjice, nego ulaze i u nova područja zadataka od zajedničkog interesa. To nas veseli i naši ogranci zaslužuju sve čestitke.

Učinjen je iskorak HPZ-a u povezivanju sa srodim plemićkim udrugama u susjedstvu i potpisana je Deklaracija s udrugom u Mađarskoj, što je hvale vrijedan doprinos širenju suradnje.

O svim tim događajima pišemo u Glasilu, ali posebno bismo upozorili na priloge izlaganja naših znalaca na Znanstvenom forumu HPZ-a; to je postala tradicija, izlaganja su dobro posjećena i popraćena su ugodnim druženjima posjetitelja. Sve to govori o naporima koje čini HPZ za svoje članstvo i stoga molimo članstvo da podmiruje svoje obveze jer su u ovim uvjetima to sredstva jedini siguran izvor za financiranje aktivnosti. Hvala! Dugujemo veliko HVALA i našim sponzorima i donatorima, koji su prepoznali korist djelovanja HPZ-a.

UREDNIŠTVO

Plemenite obitelji, dragi članovi i prijatelji, gospođe i gospodo!

Temeljem članka 19. statuta Hrvatskoga plemićkoga zbora
čast mi je pozvati Vas na

12. sjednicu Velikog plemićkog vijeća Hrvatskog plemićkog zbora

a povodom 15 godina rada.

Sjednica će se održati u prostorijama
HOTELA PALACE STROSSMAYEROV TRG 10
u subotu 27. studenog 2010. u 15 sati

Sadržaj i dnevni red

- 15.00–16.00 Okupljanje i registracija sudionika
- 16.00–16.30 Otvaranje sjednice, pozdravna riječ – *predsjednik Ivo pl. Durbešić*
Izbor radnih tijela Sjednice
Pozdravi gostiju
- 16.30–17.00 Izvještaj o radu Zbora od 11. sjednice Velikog vijeća do danas
Kancelar: I. pl. Celio-Cega, rizničari v. d.: D. pl. Pozojević
i A. markiza Bona, predsjednik Nadzornog odbora: T. pl. Kallay
predsjednik suda časti: M. pl. Prelogović
– Izbor novih članova Plemićkoga stola
Kancelar I. pl. Celio Cega
- 17.00–17.30 Predavanje *Dr. sc. Ružica Kolarević-Kovačić, Zagrebačko plemstvo*
- 17.30–18.00 Kratka stanka
- 18.00–18.30 Nastavak sjednice Velikog vijeća
Plan rada do iduće 13. sjednice Velikog vijeća
Predsjednik: Ivo pl. Durbešić
Prijedlog za primanje novih članova i odluka o primanju
Herold: Zlatko pl. Barabaš
- 18.30–19.30 Svečana podjela povelja novim članovima
Himna Hrvatskoga plemićkoga zbora
- ZAVRŠETAK SJEDNICE VELIKOG VIJEĆA HPZ-a
- 20.00– Svečana večera

Predsjednik
Ivo pl. Durbešić v.r.

Noble families, ladies and gentlemen!

On the grounds of Article 19 of the Statutes of the Croatian Nobility Association I have the honour to invite you to the

12th session of the Great Nobiliary Council of the Croatian Nobility Association

on the occasion of the 15th anniversary of its foundation.

Session will be held in the premises of the
HOTEL PALACE (Strossmayer Square)
on Saturday October 27th 2010, with the beginning at 3 P.M.

Contents and Agenda

- 15,00 – 16,00 Gathering and registration of participants
- 16,00 – 16,30 Opening of the Session, inaugural address – *president Ivo pl. Durbešić*
Election of the Working Bodies of the Session
Guests' Address
- 16,30 – 17,00 Report on the activities of the HPZ from the 11th Session of the Great Nobiliary Council up till now – *Chancellor: I. pl. Celio Cega, Treasurers: D. pl. Pozojević, and Adriana pl. Bona, President of the Supervisory Board Tomislav pl. Kallay, President of the Court of Honour Miro pl. Prelogović*
- 17,00 – 17,30 Lecture by R. Kolarević-Kovačić Ph.D.: Zagreb Nobility
- 17,30 – 18,00 Short break
- 18,00 – 18,30 Continuation of the Great Council's Session
Work plan till the next 13th session of the Great Council
President: Ivo pl. Durbešić
Proposal for acceptance of new members and Decision on Acceptance
Herald: Zlatko pl. Barabaš
Report on the release from membership
- 18,30 – 19,30 Solemn presentation of diplomas to new members
Anthem of the Croatian Nobility Association

END OF THE HPZ GREAT COUNCIL'S SESSION

- 20,00 – Solemn dinner

President
Ivo pl. Durbešić v.r.

Izvješće o radu Hrvatskoga plemićkoga zbora nakon 11. sjednice velikog vijeća od svibnja 2009. do studenog 2010.

Ivan pl. Celio Cega

kancelar HPZ-a

Hrvatski plemićki zbor nakon 11. sjednice Velikog vijeća, održane u Zadru, nastavio je svoju redovitu djelatnost ustaljenom mjesečnom dinamikom, s jednom obvezatnom sjednicom Plemićkoga stola, jednim mjesečnim druženjem s predavanjem u sklopu tematske tribine te slobodnim otvorenim druženjem u preostalim srijedama u mjesecu.

Učesnici sjednice Velikog plemićkog vijeća u Zadru

Nastavljena je stalna suradnja s Hrvatskim institutom za povijest u kontaktu i posredovanjem delegirane znanstvene suradnice Instituta i naše počasne članice, doc. dr. sc. Marije Karbić. Institut za povijest još je u vrijeme ravnateljstva dr. sc. Milana Kruheka utvrdio znanstveni okvir suradnje s temom koja je usvojena kao nadnaslov spominjane stalne tribine i koja glasi »Uloga hrvatskog plemstva u očuvanju i održanju hrvatske nacionalnosti i državnosti«, i u skladu s kojom se izabiru tematska predavanja za mjesečna druženja članstva. Ta druženja započinju uvijek s informacijama o održanim i budućim akcijama Zbora, a zatim slijedi predavanje.

Sastanci članstva

Održana su ova predavanja:

- »Hrvati u ratovima protiv Napoleona«, predavanje Nikole Tominca, pukovnika HV-a;
- »Dubrovačka vlastela – staleška obilježja i povijesna uloga«, predavanje dr. sc. Krešimira Čosića, ravnatelja Hrvatskoga državnog arhiva;
- »Bernardin Frankopan – posljednji Europejac frankopanskog roda hrvatskog srednjovjekovlja«, predavanje dr. sc. Milana Kruheka, donedavnog ravnatelja i znanstvenoga savjetnika Hrvatskog instituta za povijest, profesora i predavača na visokoobrazovnim institucijama;
- »Biskup Juraj pl. Haulik – prorok jugoslavenske propasti«, predavanje prof. dr. sc. Ivana Biondića, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu;
- »Bastioni jadranske Hrvatske«, predavanje dr. sc. Andreja Žmegača, višeg znanstvenog suradnika Instituta za povijest umjetnosti;
- »Tripartitum – zakonski okvir života plemstva u Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu«, predavanje doc. dr. sc. Marije Karbić, znanstvene suradnice Instituta za povijest;
- »Genetičko podrijetlo Hrvata – etnogeneza i genetička otkrića«, predavanje prof. dr. sc. Ivana Jurića, Agronomski fakultet u Sveučilišta u Zagrebu;
- »Hrvatsko plemstvo u Prvom svjetskom ratu«, predavanje Nikole Tominca, pukovnika HV-a;
- »Krbavska bitka ljeta Gospodnjega 1493. Prvi rasap kraljevstva Hrvatskoga, predavanje Hrvoja Kekeza prof., znanstvenog suradnika Instituta za povijest.

Na sličan smo način uspostavili stalne osobne kontakte s Hrvatskim državnim arhivom i s Hrvatskim povijesnim muzejom.

Tijekom proteklog razdoblja oformljena je stalna Komisija za predlaganje i odobravanje predavanja i predavača, u sastavu Ivan pl. Celio-Cega redoviti član HPZ-a kao predsjednik, te članovi doc. dr. sc. Marija Karbić i dr. sc. Ivan Mirnik, inače počasni članovi HPZ-a.

Kroz proteklo vrijeme uočeno je također da bi svakako trebalo obrađivati i teme o ulozu i baštini hrvatskoga plemstva u hrvatskoj kulturi. U tom je smislu dogovorena i stalna suradnja s Hrvatskim glazbenim zavodom. Načelni su pregovori u tom smislu već obavljani, a na tom je tragu u Glazbenom zavodu održan i jedan uspješan solistički koncert naših mladih članova HPZ-a, Katarine i Tomislava iz pl. obitelji Portada, a predstoji predavanje o opusu i značaju kompozitora Blagoja pl. Berse.

Osim ozbiljnih sastanaka, članovi su se znali družiti i uz pjesmu. Tako je bilo i na tradicionalnim Božićnim druženjima u Zagrebu, kojima su se ove godine pridružili i članovi Ogranaka Južna Hrvatska.

Plemički je stol sklopu svojih djelatnosti posjetio i ogranke HPZ-a. Tako je, pozvan sudjelovao u radu sjednica Ogranaka u Splitu, Osijeku, Zadru i Opatiji.

Članovi ogranaka Južna Hrvatska na primanju kod župana Splitsko-dalmatinsku županije gospodina Ante Sanadera

ba, predsjednika Zbora Ive pl. Durbešića i herolda Zlatka pl. Barabaša, provedena je reorganizacija i izabrano novo vodstvo. Za novog predsjednika izabrana je gospođa Snježana pl. Barabaš Seršić. Na sastanku su određene smjernice daljnjem radu te moguća suradnja i izbor predavanja u skladu s našim zajedničkim tematskim naslovom stalne tribine.

Održan je osnivački sastanak Ogranaka HPZ-a za Istarsku i Primorsko-goransku županiju, sa sjedištem u Opatiji. Na sastanku je sudjelovalo sedam članova te kao gosti trojica članova Plemičkoga stola iz Zagreba. Za predsjednicu je izabrana gospođa Vesna pl. Draganić-Vrus. Na našu veliku žalost, tu je funkciju tragičnom sudbinom obnašala vrlo kratko.

Ogranak Južna Hrvatska u Splitu do sada je pokazao iznimnu dinamičnost i organizacijsku sposobnost. Redovito se sastaju, a izborili su i uvažavanje na razini u Splitsko-dalmatinske županije te bili u posjetu županu gospodinu Anti Sanaderu. Dobili su i inicijalna sredstva za rad, a obećan im je i odgovarajući prostor. Odobrili smo otvaranje njihovoga žiro računa, kao podračuna našeg računa HPZ-a, te vlastiti pečat. Predsjednik je ogranaka Marko pl. Mladineo.

Na sastanku Ogranaka u Osijeku, na kojem je uz prisutnost članova iz Zagre-

Ogranak Zadar održao je također sastanak uz prisutnost predsjednika Zbora Ive pl. Durbešića obavljenje izbor novih članova Plemičkog stola Ogranka i za predsjednika je izabran Marijan pl. Maroja.

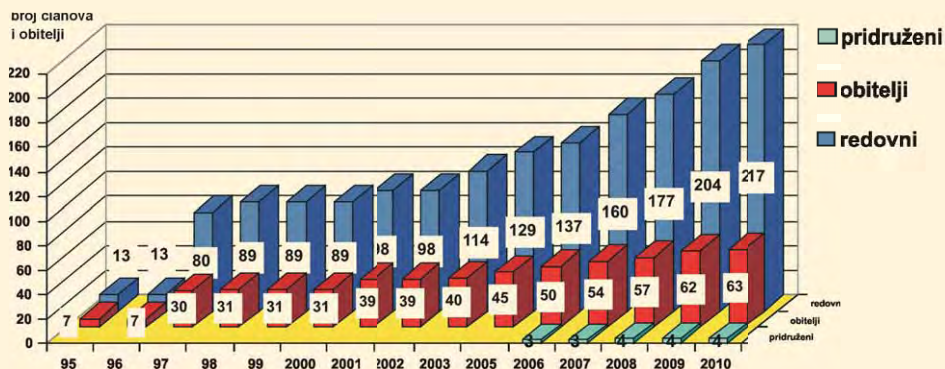
U stalnom nastojanju da se povežemo sa sličnim ili srodnim udrugama izvan Hrvatske, spremno smo prihvaćali takve pozive. Delegacija našeg Zbora u sastavu Ivo pl. Durbešić, Branimir pl. Vuchetich i Kornel pl. Kallay, bila je gost Mađarskoga plemićkog udruženja, kojeg vodi Janos pl. Horkovicz – Kovacz. Delegacija je u Budimpešti srdačno dočekan, a na sastanku u prekrasnoj je palači potpisana deklaracija o prijateljstvu.

U vojvodanskom mjestu Svetozar Miletić otvorena je u svibnju 2009. izložba »Lemeško plemstvo«. Mjesto je od davnine naseljeno pretežito Hrvatima Bunjevcima i Mađarima, a zbog brojnog plemstva u vrijeme Monarhije steklo je i naziv Plemenite općine. Izložbom su prikazani brojni grbovi i odličja te vrijedan izbor izložaka kao spomen dijela njihove povijesti. Izložbu je svečano otvorio naš delegat Gajo pl. Pozojević. Tom prilikom ponuđena im je stalna suradnja našega Zbora, što je prihvaćeno s oduševljenjem.

Hrvatski plemićki zbor održava već uspostavljene prijateljske i društvene veze s Hrvatskim rodoslovnim društvom »Ivan Ritter Vitezović« i Hrvatskim grboslovnim i zastavoslovnim društvom. Već tradicionalnim prisutnošću na godišnjoj skupštini, Lucijskom spravišću Plemenite općine Turopoljske, predstavnici Plemićkoga Zbora, Ivo pl. Durbešić, Mladen pl. Trupčević i Ivan pl. Celio-Cega, ponovno su potvrdili naše prijateljstvo i poštivanje te stare plemenite institucije. Zavidna je i suradnja sa vitezovima Malteškog reda baruna Adamovića.

Tijekom proteklog razdoblja članstvo nam se povećalo za 15 novih redovitih članova.

Nakon glasovanja VPV-a, bit će 211 redovitih članova i 4 pridružena člana. Iako broj mladih osoba nije zanemariv, primjećujemo da se ne uključuju u aktivno sudjelovanje u radu Zbora. Ako se to ne promijeni, prirodnim će se tijekom Zbor ugasiti. Molimo starije članstvo da mlađe upućuje na važnost aktiviranja, sudjelovanja u radu i preuzimanje odgovarajućih odgovornosti.

Broj članova i obitelji Zbora

Plemićki stol ima svoju stalnu komisiju za prijem novih članova koja je izabrala i svoje savjetnike mr. sc. Ružicu Kolarević-Kovačić za plemstvo kontinentalne Hrvatske i Brunu Kuzmanića za Dalmaciju.

Možemo s ponosom naglasiti da su se četvorica naših članova posebno istaknula.

Josip pl. degl Ivellio vodeći zbor Petrinjski slavuji, a akademik Nenad Cambj, prof. dr.sc. Paula Durbešić i prof.dr.sc. Petar Grisogono dobili su nagrade za životno djelo. Čestitamo im svima.

Na žalost oprostili smo se i od sedam naših članova; grofice Vesne pl. Draganić-Vrus, Petra pl. Baturića, Andrije pl. Bartholovicha, markiza Michaela pl. Bona, Tonka pl. Tabaina, Sergia pl. Zergollerna i Pedra Kuscicha. Pokoj im vječni i naš trajni spomen!

Plemićki stol HPZ-a nastoji revidirati i kompletirati obiteljske dosjee. Postojeće arhivsko gradivo u velikom broju je neujednačeno, da ne kažemo nedostatnog sadržaja. Objavili smo obrasce prema kojima se treba odgovoriti na neke obvezatne upite. Bez toga se ne može dovršiti opsežan posao integralnog izdanja »Zbornika plemićkih obitelji Hrvatskog plemićkog zbora«. Uređivanje tog izdanja opsežan je i važan pothvat kojega se osobno prihvatio naš predsjednik Ivo pl. Durbešić. Razumijemo poteškoće koje stoje pred pojedinim članovima, ali bez njihove suradnje to je neizvediva misija. Izdanje toga zbornika dug je prema našim precima i obveza prema budućim naraštajima Za informaciju članstvu iznosimo da je do sada u četiri izdana obrađeno samo 35 obitelji od 62 obitelji, koliko sada broji HPZ, iznosimo, da je do sada u četiri izdana sveska od 62 obitelji, koliko sada broji HPZ.

Nakana HPZ-a da se iz privatne obiteljske ostavštine ustanovi izložba pod nazivom »Iz arhivalija članova Zbora«, nije naišla na odziv članstva. Unatoč podrške i interesa Hrvatskoga povijesnog muzeja i Hrvatskoga državnog arhiva, članstvo očito misli da je za njih i njihove obitelji prevažno to zadržati pod vlastitim okom. S obzirom na to da pojedina spadaju u iznimno vrijedne dokumente ili eksponate, preporučujemo članovima da se konzultiraju s navedenim institucijama o načinu registracije i zaštite takvih vrijednosti.

Izdanja HPZ-a uglavnom su stabilizirana. Bilten kao kvartalno informativno izdanje u svom elektronskom obliku doseglo je zadovoljavajuću formu, što vrijedi također i za godišnje izdanje Glasnika. S obzirom na to da raspoložemo s vrlo skromnim financijskim sredstvom, u ovom kriznom trenutku moramo biti zadovoljni. Elektronski mediji nam omogućuju da smo prisutni i na internetu na našoj stranici www.plemstvo.hr, a zahvaljujući našim webmasterima ona je uvijek aktualna, ali i popunjena sa slikama sa svih sjednica VPV od Nina.

Financiranje Zbora uvijek je bolna točka. U stalnoj smo dilemi o tome koliko je uputno opterećivati članstvo godišnjom članarinom.. Nakon nekoliko analiza i prijedloga, zaključili smo da sa članarina ostane na dosadašnjih 150 kn godišnje, a izdanja Glasnika i Zbornika prodavati ćemo zainteresiranima osobno prilikom održavanja Velikog plemićkog vijeća. Ukupni će se prihodi dakle akumulirati od članarina te od eventualnih

donacija, koliko ih je u ovo krizno vrijeme uopće moguće dobiti. Izražavamo ovom prigodom osobitu zahvalnost gospodi Branku pl. Cindru i Mati pl. Pažiću, na redovitom iznalaženju financijskih sredstava za pokriće nekih materijalnih troškova i izdanja. Zahvaljujemo također gospodinu Milanu Manoli iz Opatije, na višestrukim donacijama i pomaganju Zbora i našeg Ogranka u Opatiji kao i Danici Durbešić i njenom nećaku na donaciji.

Na žalost ima još dosta članova koji nisu podmirili svoje članske obveze iz ove i prošle godine, pa apeliramo da to svakako učine što prije.

Konačno se osvrćemo i na naš nedosanjani san o vlastitom prostoru . Zahvalni smo i zadovoljni na susretljivosti Paneuropske unije, ali nastavljamo dalje s tražiti konačno rješenja, bez kojega nećemo moći uspostaviti normalni administrativni dio rada HPZ-a.

Plemićki stol i radna tijela Zbora s usprkos povremenim teškoćama, funkcioniral sui angažirano i bez problema. Sud časti na naše zadovoljstvo nije imao potrebe intervenirati, a Nadzorni odbor prvenstveno radom njegova predsjednika gospodina Tomislava pl. Kallaya, stalno je prisutan u radu Plemićkog stola te tako nadzire i njegov rad. ■

U Zagrebu, studenog 2010. godine.

*Zapisnik sa 11. sjednice Velikog vijeća Hrvatskoga plemićkoga zbora,
održane 12. travnja 2009. u Velikoj vijećnici Grada Zadra na Narodnom trgu*

Zapisnik sa 11. sjednice VPV-a

Marijan pl. Maroja

Sjednica je počela intoniranjem hrvatske himne.

Sjednicu je otvorio predsjednik HPZ-a Ivo pl. Durbešić pozdravnom riječju članstvu, domaćinu Grada Zadra, koga zastupa gosp.

Stanislav Maroja, prisutnim uzvanicima i pridruženim članovima HPZ-a.

Zahvaljuje donatorima zadarskih poduzeća Tankerkomercu, Maraski, Obalama i lučicama, Turističkoj zajednici Grada Zadra i Stalnoj izložbi crkvene umjetnosti.

Predsjednik pozdravlja i današnje predavače dr. sc. Zrinku Nikolić i dr.sc. Miroslava Granića. Posebno pozdravlja članove koji su na sjednicu došli iz inozemstva. Misija HPZ jest okupiti što veći broj potomaka hrvatskih plemića. Naglašava da sa današnjim primanjem članova, broj članova HPZ prelazi dvije stotine. Nakon toga poziva sve prisutne na odavanje počasti minutom šutnje za sve preminule članove HPZ i za sve koji su svoj život dali za slobodnu Hrvatsku.

Minuta šutnje.

Predsjednik utvrđuje da je današnjoj sjednici Velikoga plemićkog vijeća prisutno više od 42 člana, što znači da imamo kvorum. Dnevni red članovi su dobili u prilogu. Budući da na predloženi dnevni red nije bilo primjedbi, predsjednik ga stavlja na usvajanje. Dnevni red usvojen je jednoglasno.

Dnevni red:

1. Izvješće o radu Hrvatskog plemićkog zbora od 10. sjednice Velikog vijeća od travnja 2008. do travnja 2009.
2. Prijedlog Pravilnika o radu VPV
3. Plan rada do sljedeće sjednice
4. Znanstveni kolokvij
5. Prijedlog za primanje novih članova i odluka o prijemu

6. Svečana podjela povelja novim članovima

7. Razno

Predsjednik u radno predsjedništvo predlaže ove članove:

Gospoda Ivo pl. Arneri, Arsen pl. Vusio, Marijan pl. Maroja, Zlatko pl. Barabaš, Ivan pl. Celio-Cega i sebe. Prijedlog je prihvaćen.

U ime Grada Zadra pozdravni govor održao je gosp. Stanislav Maroja, prof. Poslije pozdravnoga govora Predsjednik HPZ uručuje poklon za Grad Zadar.

1. Izvještaj o radu HPZ-a od 10. sjednice Velikoga plemićkog vijeća do danas podnio je kancelar HPZ-a Ivan pl. Celio-Cega.
2. Jednoglasno je usvojen Pravilnik o radu VPV.
3. Predsjednik HPZ-a gosp. Ivo pl. Durbešić izložio je operativni plan za iduće razdoblje.
4. Završen je prvi radni dio sjednice. Prelazi se na Znanstveni kolokvij. Održana su dva predavanja, i to: dr. sc. Zrinka Nikolić, Prva stoljeća zadarskog plemstva (11.–14. st.), i dr. sc. Miroslav Granić, Izvori za proučavanje plemstva zadarskoga područja.
5. Prijedlog za primanje novih članova i odluka o primanju.

Herold Hrvatskoga plemićkoga zbora Zlatko pl. Barabaš daje obrazloženje. Komisija za prijem imala je sedam sjednica na kojima je raspravljeno 34 primljene zamolbe. Komisija je ocijenila da 31 pristupnica ispunjava uvjete, a ostale tri pristupnice trebalo bi nadopuniti.

Herold predlaže da se u članstvo HPZ prime ovi kandidati:

1. Petar pl. Baturić,	17. Davor pl. Pozojević,
2. Tatjana pl. Baturić,	18. Đurđica pl. Pozojević,
3. Goran pl. Borelli,	19. Anamarija pl. Pozojević,
4. Rastko pl. Davila,	20. Matija pl. Pozojević,
5. Štefanija pl. Ivanišević,	21. Jelena pl. Pozojević,
6. Hrvoje pl. Ivanišević,	22. Nikola pl. Pozojević,
7. Zrinka pl. Ivanišević,	23. Petar pl. Rakamarić,
8. Antun pl. Jurjević,	24. Tonko pl. Tabain,
9. Davor pl. Kallay,	25. Goranka pl. Vučetić,
10. Karmela pl. Kuščić,	26. Vera pl. Vučetić,
11. Silvana pl. Kuščić,	27. Dunja pl. Vučetić,
12. Jerko pl. Kuščić,	28. Sanja Juričić pl. Vučetić,
13. Ivana pl. Kuščić,	29. Kandid pl. Zudenigo,
14. Marijan pl. Marijašević,	30. Helena pl. Zudenigo i
15. Dubravka Manojlović pl. Maroja,	31. Damir pl. Zudenigo.
16. Katarina pl. Portada,	

Predsjednik HPZ gosp. Ivo pl. Durbešić daje na glasovanje prijedlog prijema novih članova. Prijedlog je jednoglasno usvojen.

6. Herold Zlatko pl. Barabaš poziva pojedinačno novoprimljene članove, čita obrazloženje i dodjeljuje povelje. Povelje im predaje predsjednik HPZ Ivo pl. Durbešić. Preuzimanje je proteklo uz pljesak prisutnih.
7. Nakon preuzimanju povelja herold čestita novoprimljenim članovima. U ime novoprimljenih članova HPZ-a zahvaljuje se Davor pl. Pozojević. Potom novoprimljeni članovi potpisuju izjavu HPZ-u.
8. Na prijedlog predsjednika HPZ-a Ive pl. Durbešića dodijeljene su tri zahvalnice i to:
 1. Branku pl. Cindro
 2. Mati pl. Pažiću
 3. Ogranku HPZ-a Zadar za dosadašnji rad i organizaciju 11. sjednice VPV-a HPZ-a.

Na prijedlog predsjednika HPZ Ive pl. Durbešića koji je jednoglasno prihvaćen, u Senat HPZ-a izabrani su Ivo pl. Arneri i Arsen pl. Vusio.

Himnom Hrvatskoga plemićkoga zbora završena je 11. sjednica Velikog plemićkog vijeća. Nakon toga članovi su se uputili u obilazak Grada Zadra, Stalne izložbe crkvene umjetnosti i na svečani ručak. ■

Forum HPZ-a

*Uloga hrvatskoga plemstva u očuvanju hrvatske nacionalnosti
i državnosti*

Predavanja održana u Zagrebu u razdoblju 2009.–2010.

Mletačke utvrde u Hrvatskoj

Andrej Žmegač

Sažetak

U radu je riječ o utvrdama koje je Mletačka Republika podizala na tlu današnje Hrvatske. Obuhvaćena su mletačka područja u Istri i Dalmaciji, a vremenski okvir određen je dolaskom naših krajeva pod upravu Venecije (1409.) i njezinom propašću (1797.). Naznačeni su razlozi mletačkog zanimanja za istočnu jadransku obalu (plovidbeni put prema istoku u funkciji trgovine), odnosno ovdašnje luke. Obilježja utvrda izlažu se prema stoljećima: u 15. stoljeću isprva je još riječ o srednjovjekovnim načinima ratovanja, pa su u to doba izgrađeni kašteli kao mletačka uporišta u gradovima. U idućem stoljeću postojeće je utvrde nužno bilo osuvremeniti iz dva razloga: zbog nove tehnike napada i obrane, što je podrazumijevala uporabu novog i opasnog vatrenog oružja, ali i zbog Turaka koji su prijetili mletačkim posjedima. Istaknuto je značenje Zadra kao najvažnijeg mletačkoga grada u nas, kojemu su u 16. stoljeću prvome osuvremenjene utvrde, kao i nevelike ali originalne utvrde sv. Nikole pred Šibenikom. Tek u 17. stoljeću, u doba Kandijskog rata, bastionske utvrde dobivaju i ostali dalmatinski gradovi. Zahvaljujući njima Šibenik i Split su i obranjeni te je turska opasnost postupno udaljena od obalne zone. U tom procesu turskog povlačenja a mletačkog širenja zauzet je i Knin, koji u 18. stoljeću doživljava osuvremenjivanje i dogradnju; u tom sklopu istaknuta je uloga Antuna Jakšića, našega graditelja u mletačkoj službi.

KLJUČNE RIJEČI: *Mletačka Republika, Dalmacija, Istra, utvrda, kaštel, bastion*

V. M. Coronelli, Golfo di Venezia, 1688., detalj s tlocrtima utvrđenih gradova

Utvrdne 15. stoljeća

Intenzivna i sustavna mletačka izgradnja utvrda na hrvatskom dijelu Jadrana započinje nakon što je Venecija 1409. godine trajno zagospodarila tim prostorom. Za iduća desetljeća karakteristično je podizanje kaštelâ, kojima je Mletačka Republika u novostečenim gradovima uspostavila svoja uporišta. U Zadru je pojačavan postojeći kaštel na sjevernom uglu grada kod ulaza u luku, a na nasuprotnom uglu izgrađeno je uporište nazvano Citadela. U Trogiru je uspostavljen kaštel u jugozapadnom uglu grada, uza zatečenu stariju kulu; kasnije je kaštel prozvan Kamerlengo. U Splitu je pak kaštel podignut jugozapadno uz Dioklecijanovu palaču. Imao je, poput zadarskog i trogirskog, osmerokutnu glavnu kulu. Svi su ti kašteli bili smješteni uza samu obalu, kako bi lako primili pomoć morskim putem ili istim putem omogućili povlačenje; na strani prema gradu bili su pak dobro zaštićeni kulama i jarkom s vodom. Jedino je u četvrtom gradu, Šibeniku, zadržan stariji kaštel na brijegu, udaljen od mora, ali su Mlečani potom podizanjem dvaju usporrednih zidova uspostavili zaštićeni koridor između kaštela i morske obale.

U 15. je stoljeću Mletačka Republika bila doživjela svoj najveći procvat, bogatstvo i teritorijalni opseg, ali je susrela i novog velikog neprijatelja, Turke. S njima je kroz sto-

Već od ranijih stoljeća srednjega vijeka Venecija je nastojala ostvariti nadzor nad istočnom jadranskom obalom radi osiguranja plovidbenog puta prema Levantu. Ta pomorska država temeljila je, naime, svoju moć i svoje bogatstvo na trgovini između Istoka (grčkih otoka, Crnoga mora, Bliskog istoka, sjeverne Afrike) i Zapada, prevozeći u Europu tražene i dragocjene robe. Za takvu djelatnost bile su joj od presudne važnosti sigurne luke u kojima su njezini brodovi mogli pronaći zaklon, opskrbiti se i učiniti potrebne popravke (Concina i Molteni 2001). Stoga su je i u našim krajevima zanimali u prvom redu obalni gradovi, a u ono doba u Dalmaciji najvažniji gradovi bili su – jednako kao i danas – Zadar, Šibenik, Trogir i Split. Venecija je na tlu današnje Hrvatske posjedovala veći dio Istre, Dalmaciju od Novigrada do Neretve, te dakako sve otoke s iznimkom nekolicine što su pripadali Dubrovačkoj Republici.

ljeća vodila ukupno sedam ratova, koji su se odvijali u Grčkoj, ali i u Dalmaciji (Čoralić 2004). Stoga je uskoro došlo doba za daljnju izgradnju i osuvremenjivanje dotadašnjih srednjovjekovnih utvrda. Osim pojave turske opasnosti, u tih stotinjak godina zbilja se razvojem vatrenog oružja i presudna promjena u načinu ratovanja, pa onda i u načinu gradnje utvrda. Umjesto starijih kaštela koje su obilježavali visoki i razmjerno slabi zidovi i kule, završeni kruništem, nove su utvrde morale imati snižene i snažne bedeme, otporne na udarce topovskih projektila. Ujedno su takve građevine bile namijenjene i za postavu topova i sličnog oružja. Jedna od kružnih kula toga tipa bila je, primjerice, kula sv. Marka u Trogiru. Oko godine 1500. počinju se onda u Italiji uvoditi i građevine peterokutnog tlocrta, prvi bastioni, koji će svojim poligonalnim oblikom ukloniti problem opasnog »mrtvog kuta«.

Utvrde 16. stoljeća

Prvo bastionsko osuvremenjivanje starijih srednjovjekovnih utvrda u nas Mletačka je Republika poduzela u svojem najvažnijem gradu istočnoga Jadrana, Zadru. Kao što je i inače bio slučaj, poticaj za nove zahvate dao je još jedan mletačko-turski rat, što je započeo 1537. godine. Te je godine Venecija u Zadar uputila svoga glavnog inženjera, Michelea Sanmichelija, prema čijem je projektu otpočeto podizanje novog obrambenog pojasa (Davies i Hemsoll 2004, Deanović 1988). Ponovo je zaštićen isti prostor na poluotoku što je imao utvrde u antičko i srednjovjekovno doba, ali sada s ponešto izmijenjenom trasom što je slijedila renesansnu ideju poligonalnog utvrđivanja. Dakako, to načelo u provedbi je moralo biti prilagođeno konkretnom stanju, tj. prostiranju zadarskog poluotoka. Najjaču zaštitu dobila su dva najugroženija poteza, onaj na spoju poluotoka s kopnom i onaj prema luci. Stanovita je osobitost Zadra da je i fronta prema luci morala bi-

Trogir, srednjovjekovni zidovi, u pozadini kaštel Kamerlengo

Zadar, Kopnena vrata i bastion Ponton

ti snažno branjena, jer je ondje, odmah preko zaljeva, bilo ponovo kopno, a time i moguća turska prijetnja. Izgradnja novih utvrda započela je logično na središnjem položaju prema jugoistoku, gdje će nastati glavni i najveći zadarski bastion, ujedno i prvi bastion u Hrvatskoj uopće. Od samoga početka u dokumentima se naziva Ponton, što dolazi od *puntone*, označavajući oštrokutnu, poligonalnu građevinu, različitu dakle od dotad uobičajenih kružnih struktura. Ponton je dobio goleme dimenzije i u ono je doba po svemu sudeći bio najveći bastion na mletačkim teritorijima. U sklopu bedemâ podignuta su i nova vrata, *Porta terraferma*, također Sanmichelijevo djelo. S obzirom da tvore glavni ulaz u glavni mletački grad u Dalmaciji, dobila su primjereno reprezentativno i raskošno oblikovanje. Važnost Zadra vidljiva je i po činjenici da je grad ubrzo dobio još jednu veliku fortifikacijsku građevinu: još prije no što je spomenuti bastionski pojas bio izgrađen, pred njime je, u punoj širini poluotoka podignuta golema predutvrda, tzv. Forte. Njezino ime govori da svojom veličinom predstavlja, *de facto*, zasebnu utvrdu, premda je tlocrtnim oblikom, pa i visinom, bila prilagođena glavnoj utvrdi oko gradske jezgre. Projektant Forte bio je također važan mletački inženjer i kondotijer Sforza Pallavicino, koji je radi izgradnje nove velike utvrde dao porušiti znatne dijelove zadarskog predgrađa, *borga*.

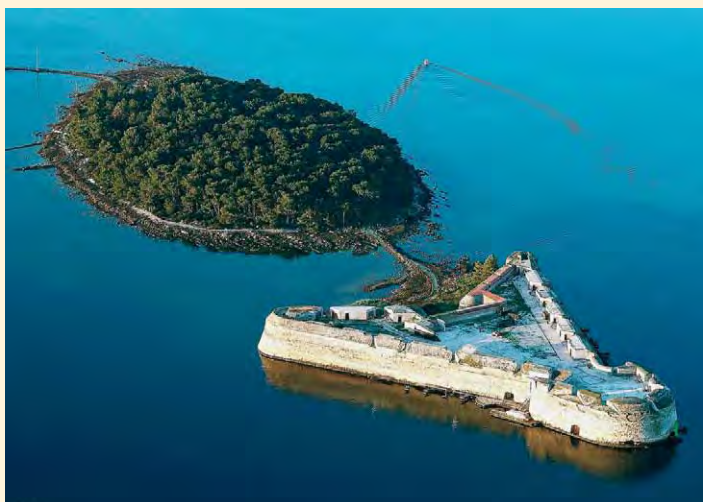
U istom 16. stoljeću Dalmacija je dobila samo još jednu prvorazrednu fortifikacijsku građevinu, a riječ je o utvrdi sv. Nikole pred Šibenikom. Morski prilaz gradu vodi kroz uski kanal sv. Ante, pa je bilo od presudne važnosti nadzirati tu komunikaciju. Mlečani su stoga na vanjskom ulazu u kanal započeli 1540. godine podizati novu utvrdu što je svojim topovima trebala zapriječiti prilaz turskom brodovlju. Projektant Giangirolamo Sanmicheli, nećak slavnijeg Michelea, oblikovao je utvrdu suvereno i vrlo promišlje-

no: prema kanalu smjestio je kružnu kulu za postav topova, a na suprotnoj prilaznoj strani utvrdu je završio jakom zaštitom u vidu dvaju polubastiona. Takvo rješenje nalazimo i u spominjanom zadarskom Forteu, podignutom četvrt stoljeća kasnije, samo u neusporedivo većim dimenzijama. Giangiolamo Sanmicheli na svom je Sv. Nikoli koristio ravne poteze ziđa ondje gdje je zbog opasnosti bio potreban dobar nadzor, a kružni oblik na mjestu gdje zbog mora nije trebalo strahovati od neprijateljskog približavanja. Uslijed nevelikih dimenzija utvrda je mogla dobiti komprimiran, jasan i originalan oblik. Ulaz, reprezentativan portal nekoć s podiznim mostom i mletačkim lavom u punoj plastici, logično je pak smješten na najzaštićenijemu mjestu, na »gradskoj« strani. Zide utvrde građeno je u donjoj zoni kamenom, a povrh toga u pretežitom dijelu opekom dovoženom iz Venecije (Marchesi 1984). Uslijed podizanja utvrde stradala je crkva sv. Nikole što je ranije stajala na tome mjestu, ali je uspomenu na nju čuvala nekadašnja kapela izgrađena na terasi utvrde.

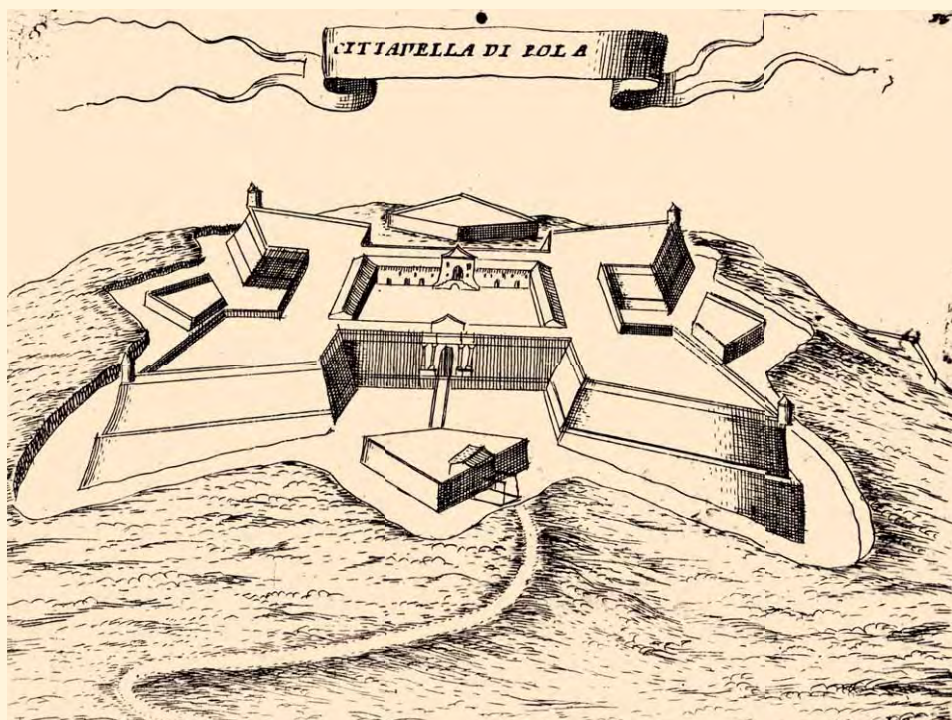
Utvrde 17. stoljeća

U Istri, manje ugroženoj turskom opasnošću, utvrde dugo nisu bile osuvremenjivane. No ovdje je došlo do mletačko-habsburškog tzv. Uskočkog rata (1615.–1617.), nakon kojega Venecija odlučuje podići novu utvrdu u Puli. Ta vrlo pogodna luka, na pola puta između Venecije i Zadra, dobila je utvrdu na brijegu na kojemu je dotad stajao srednjovjekovni kaštel. Nova je utvrda zbog pada terena mogla imati tek ograničene dimenzije, a njezin je tlocrtni oblik kvadrat s bastionima na uglovima. Projektant joj je bio francuski inženjer Antoine de Ville, u to doba (1630.) u mletačkoj službi. U osnovnom rasporedu uobičajene koncepcije, utvrda je zanimljiva po svojoj elevaciji, koju je projektant zonirao prema klasičnom arhitektonskom redu; taj postupak vidljiv je na južnoj strani, gdje se u sklopu bedema nalazi i izvorni klasično komponirani portal (Žmegač 2009b). Očigledno ponosan na svoju invenciju, De Ville je objavio 1633. godine i knjižicu o Puli, u kojoj njegova utvrda ima vrlo istaknuto mjesto.

S iznimkom Zadra, dalmatinski gradovi i dalje su imali starije srednjovjekovne ili ranorenesansne utvrde. Za Šibenik i Split još je u 16. stoljeću bilo upozoreno kako bi ih uzvisine kojima su

Šibenik, utvrda sv. Nikole

V. M. Coronelli, pulska utvrda, 1688.

okruženi mogle u prilici neprijateljskog napada ugroziti. Zbog teškoća zaštite nije se kroz dulje razdoblje ozbiljno pomišljalo na ulaganje u poboljšanje njihove obrane; držalo se da ih je praktično nemoguće obraniti. Novi veliki sukob koji će ipak potaknuti nove zahvate bio je Kandijski rat što je trajao od 1645. do 1669. godine. U to se doba, dijelom i na traženje samog stanovništva, žurno započelo s novom izgradnjom: nad Šibenikom na uzvisini sv. Ivana podignuta je nova bastionska utvrda koja je vrlo brzo pokazala svoj smisao. Ondje se, naime, 1647. godine vodila ogorčena bitka za Šibenik, kojega Turci ipak nisu uspjeli zauzeti. Na obližnjoj nižoj uzvisini (Šubićevac) bila je podignuta i skromnija utvrda Barone, nazvana prema njemačkom barunu Degenfeldu, u ono doba mletačkom zapovjedniku. Samom gradu bila su pak kasnije dodana dva velika bastiona na ugroženijoj istočnoj strani (Čuzela 2005).

Stanje u Splitu nalikovalo je onom šibenskom, jer su i ovdje izvjestitelji zabrinjavale obližnje uzvisine: na jednoj strani Marjan, a s druge mnogo bliže Gripe. S izbijanjem Kandijskog rata otpočele su rasprave i dvojbe kako bi valjalo osigurati Split, u to doba zaštićen tek starim zidovima Dioklecijanove palače i srednjovjekovnog proširenja prema zapadu (Duplančić 2007). Grad je potom dobio neke nedostatne obrambene sustave, ali je izgrađena i nova utvrda na Gripama, kod koje se 1657. godine odigrao obračun s Tur-

cima. Slično kao u Šibeniku, i ovdje je ta utvrda nad gradom posve opravdala svoje postojanje. Napokon je 1660. godine ipak otpočelo podizanje novoga golemog bastionskog pojasa oko samoga grada: u pravilnom poligonalnom toku grad je okružen sustavom s tri bastiona i polubastionima uz obalu. Onofrio del Campo, glavni intendant dalmatinskih utvrda u ono doba, zapisao je kako je to bio najveći fortifikacijski pothvat Mletačke Republike još od podizanja Palmanove, tvrđave u sjevernoj Italiji, 1593. (Tvrđavni spisi... 2003). Osim pojasa oko grada i utvrde na Gripama, podignuta je i utvrda što je štitila poluotok Bačvice. Ta jednostavna utvrda sa središnjim bastionom i dva polubastiona, onemogućavala je neprijatelju prilaz na taj povišen položaj, važan za nadzor ulaza u splitsku luku.

I četvrti među važnijim dalmatinskim gradovima, Trogir, dobio je nove utvrde u doba Kandijskog rata. Kako leži na otoku, njegov je položaj oduvijek smatran snažnim i pogodnim za obranu, ali dakako da je imao i gradske zidine, a od 15. stoljeća i mletački kaštel Kamerlengo. Najugroženija je ipak bila strana prema kopnu, osobito pravac gdje se prilazilo mostom, pa su ondje podignuti i novi bastioni. Izgrađena su dva prostrana bastiona, a prilazni most je pomaknut tako da se nalazi približno u središtu među njima. Osim ovih bastiona, »kopnena« je strana bila pojačana i s nekoliko platforma za topove, onom kod kule sv. Marka, kod sv. Barbare te kod crkve sv. Ivana. Za izgradnju utvrda u doba Kandijskog rata najzaslužniji je bio providur Antonio Bernardo, pa u trima gradovima (Šibeniku, Splitu, Trogiru) bilježimo bastione nazvane po njemu.

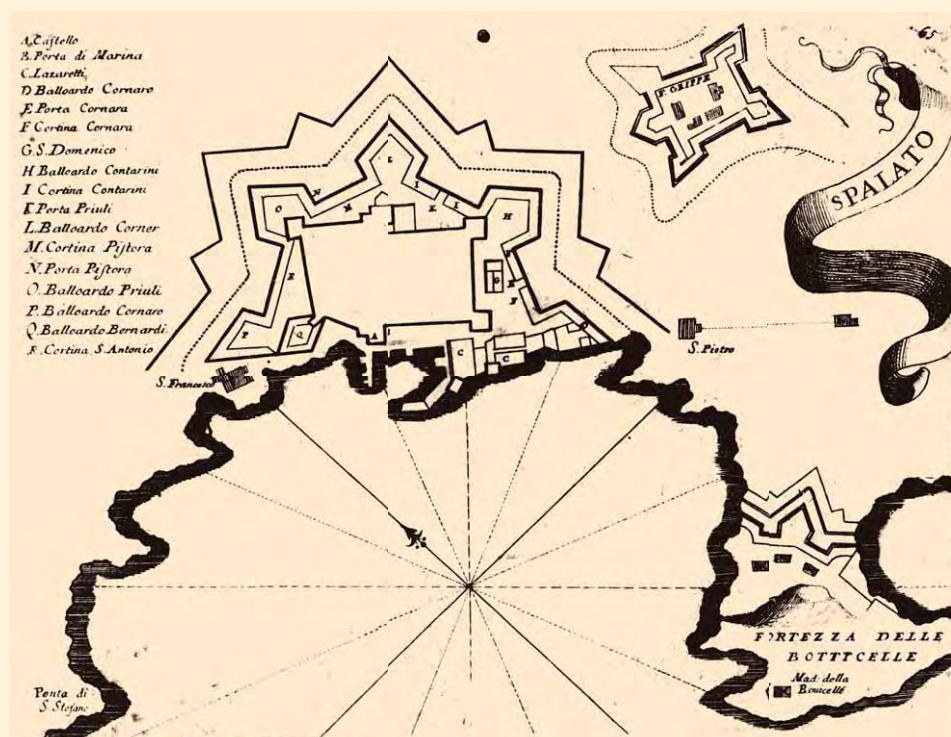

Šibenik, pogled sa Sv. Ivana na gradski kaštel, u daljini utvrda sv. Nikole

U istom ratu mletačkim je snagama uspjelo osloboditi i Klis, što su ga Turci bili držali od 1537. godine. Bila je riječ o iznimno važnoj utvrdi zbog njezina strateškog položaja na prijelazu iz dalmatinskog zaleđa u Solinsko polje, smještaja koji je svoju vrijednost potvrđivao od ranoga srednjeg vijeka sve do u 20. stoljeće. Nakon zauzimanja Klisa, Mlečani su ga osuvremenili tako što su pojedine zatečene strukture ispunili zemljanim nasipom (*terrapieno*), a izgradili su i nove građevine iz repertoara bastionskog utvrđivanja. Strogo uzevši, ondje ne postoji niti jedan pravi peterokutni bastion, čemu je glavni razlog što se utvrda proteže duž hrpta uzvisine, pa su pojedine građevine morale biti prilagođavane skućenom prostoru.

Utvrdi 18. stoljeća

Ubrzo nakon Kandijskog, uslijedio je i Morejski rat (1684.–1699.), u kojem je Mletačka Republika uspjela konačno osloboditi i Knin. Bila je također riječ o utvrdi što je važnu ulogu igrala još u srednjem vijeku, zauzimajući teško pristupačan položaj nad zavojem rijeke Krke. Venecija je Knin odlučno počela osuvremenjivati oko 1710. godine, kada je bio ubrajan među mletačke tvrđave prvog reda. Kao glavnog projektanta u Kninu bilje-

V. M. Coronelli, tlocrt Splita, 1688.

žimo našeg Antuna Jakšića (Jančića), koji je u ono doba pripadao među najvažnije mletačke vojne graditelje, djelujući na širokom teritoriju Republike, od Verone do Peloponeza (Ottersbach 2005). Njemu bismo mogli pripisati neke od najvažnijih dijelova kninskog sklopa, poput ulaznog bastiona Pisani, nazvanog prema providuru najzaslužnijem za bastionsku izgradnju ove tvrđave (Žmegač 2009a). Za Knin je važno da je tu riječ bila o jedinoj snažnoj mletačkoj utvrdi udaljenoj od mora, kojom je Republika očito željela učvrstiti novodosegnutu granicu prema Turcima, duboko u dalmatinskom zaleđu. S time je u svezi zanimljivo podsjetiti kako je u posljednjim ratovima s Turcima Venecija u Dalmaciji proširivala svoj teritorij, dok ga je u Grčkoj postupno gubila; ondje su bili zapravo najvažniji mletački posjedi, radi kojih su se ratovi vodili i prema kojima su i nazivani (Ciparski, Kandijski, Morejski rat).

Što je od mletačkih utvrda u Hrvatskoj danas još moguće vidjeti? Pulske utvrde dobro su očuvani bedemi i bastioni, ali zgrade u unutarnjem prostoru potječu iz kasnijeg doba. U Zadru je očuvan središnji bastion Ponton, a kraj njega Kopnena vrata (samo pročelje), potom južni bastion Citadele, te dva bastiona pred lukom. Dobro je očuvana i velika predutvrda Forte. U Šibeniku je uglavnom očuvana složena utvrda sv. Ivana nad gradom, kao i susjedna utvrda Barone. U samom gradu većim dijelom još stoji srednjovjekovni kaštel sv. Mihovila, neki od okolnih zidova te kula Madona. U moru pred gradom cjelovito je očuvana utvrda sv. Nikole. U Trogiru je lijepo sačuvan kaštel Kamerlengo, kao i kružna kula sv. Marka, dok se u zoni nekadašnjih bastiona danas prostire zelena površina. Os splitskog srednjovjekovnoga kaštela preostala je tek glavna i jedna manja kula, sa zidom što ih povezuje. Bastionski obrambeni pojas najvećim dijelom je srušen, ali još postoje dijelovi sjevernog i istočnog bastiona; najcjelovitije je pak očuvan središnji bastion. Taj bastionski pojas definira gradsku jezgru upisanu na UNESCOvu listu svjetske baštine. Nadomak gradskog središta još je dobro očuvana i utvrda na Gri-pama. Kliškom utvrdom dominiraju strukture što ih je izgradila i uredila Mletačka Republika, a isto vrijedi i za kninsku tvrđavu. ■

Literatura

1. Concina, E. – Molteni, E., 2001: »La fabrica della fortezza«. L'architettura militare di Venezia, Banca Popolare di Verona e Banco S. Geminiano e S. Prospero, Verona 2001., p. 306.
2. Čoralić, L., 2004: Kraljica mora s lagunarnih sprudova. Povijest Mletačke Republike, Meridijani, Samobor 2004., p. 172.
3. Čuzela, J., 2005: Šibenski fortifikacijski sustav, Gradska knjižnica Juraj Šižgorić, Šibenik 2005., p. 122.
4. Davies, P. – Hemsoll, D., 2004: Michele Sanmicheli, Electa, Milano 2004., p. 403.

5. Deanović, A., 1988: Architetti veneti del Cinquecento impegnati nella fortificazione della costa dalmata, u: L'architettura militare veneta del Cinquecento, Electa, Milano 1988., p. 125–134.
6. Duplančić, A., 2007: Splitske zidine u 17. i 18. stoljeću, Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Zagreb 2007., p. 76.
7. Marchesi, P., 1984: Fortezze veneziane 1508–1797, Rusconi, Milano 1984., p. 224.
8. Ottersbach, Ch., 2005: Im Schutz des Markuslöwen. Die venezianischen Festungen auf den ionischen Inseln und dem griechischen Festland, Festungsjournal, 26/2005, Deutsche Gesellschaft für Festungsforschung, Marburg, p. 114.
9. Tvrđavni spisi Onofrija del Campa. Traktati i memorabilije jednoga kondotjera u Dalmaciji u doba Kandijskog rata, Državni arhiv u Rijeci, Rijeka 2003., p. 220.
10. Žmegač, A., 2009a: Bastioni jadranske Hrvatske, Institut za povijest umjetnosti i Školska knjiga, Zagreb 2009., p. 235.
11. Žmegač, A., 2009b: »Ingegnero francese«: De Villeova pulska utvrda, u: Sic ars deprenditur arte. Zbornik u čast Vladimira Markovića, Institut za povijest umjetnosti i Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 2009., p. 551–563.

Adresa autora dr. sc. Andrej Žmegač, Institut za povijest umjetnosti, Ul. grada Vukovara 68, 10000 Zagreb, e-mail. azmegac@hart.hr

Napoleonovi ratovi 1809.

Bitka kod Malborghetha

Nikola Tominac

Pripreme za rat

Rat iz 1809. godine bio je opsegom za tadašnje prilike, vrlo velik i vodio se na većem dijelu Europe. Da bi bismo ukratko objasnili političke ciljeve spomenutog rata, potrebno je uvodno objasniti društveno-političke odnose koji su u to vrijeme vladali u Europi. »Napoleonovi ratovi« obuhvaćaju vojne aktivnosti koje je vodila Francuska pod vodstvom Napoleona od prekida Amienskog mira 1803. pa do njegovoga konačnoga sloma 1815. godine. Za razliku od francuskih »Revolucionarnih ratova«, vođenih između 1792. i 1800. godine, koji su u osnovi bili nacionalni i revolucionarni – Napoleonovi ratovi, iako su vremenski povezani prethodnim ratovima, pretvorili su se u klasične osvajačke ratove, a cilj im je bio da se politički odnosi u Europi podrede francuskim interesima. Napoleonova kolonijalna politika u skladu je s logikom merkantilizma. Maštao je o tome da od Francuske stvori najveću kolonijalnu silu na svijetu. Zbog takve politike imao je brojne neprijatelje, poglavito Engleze i Habsburge, ali ni ostale zemlje nisu blagonaklono gledale na francusku prijetnju.

Utvrda Malborgheth

Da bi postigao zadane ciljeve, trebao je prethodno srediti stanje u Europi. Sjevernu Italiju smatrao je svojim posjedom. Kad je 1802. izabran za predsjednika talijanske Republike (prije Cisalpinske), praktično je anektirao Genovu, otok Elbu, Piemont i Parmu i još neka strateška područja. U jesen iste godine intervenirao je u Švicarskoj, nametnuvši joj svoj ustav i savez s Francuskom. Holandiju je zadržao pod okupacijom, a njemački jug došao je pod francuski utjecaj. Austrija, je politički potisnuta u stranu, iako je njen državni poglavar ujedno bio na čelu Njemačkoga Carstva.

Međutim, situacija se s vremenom počela nepovoljno mijenjati za francuske interese. Francuska je uznemirena negativnim događajima i pobunama u Španjolskoj. Kontinentalna blokada nametnuta od Engleske donosila joj je oskudicu i nezaposlenost. Vojska je nerado odlazila u Španjolsku, a vojni obveznici u vojsku. Državne vrijednosnice gubile su na vrijednosti.

U Njemačkoj su se pojavili i jačali znaci nacionalnog buđenja, Zbog toga su Austrijanci računali na njemački ustanak protiv Francuza. Uvidjevši francuske slabosti, Austrija se spremala za rat – politički vrh procijenio je da je došao trenutak za revanš zbog za dotadašnje poraze i ponižavanja. Rusi u to vrijeme nisu pokazivali nikakvu volju da ratuju protiv Austrijanaca, ma koliko je Napoleon to želio.

Johannov prodor u Italiju

Mileta pl. Vučetić

Austrijanci su željeli žele što prije promijeniti odnos snaga u svoju korist i 10. travnja 1809. pod zapovjedništvom nadvojvode Karla prešli su rijeku Inn i upali u Bavarsku, a armija nadvojvode Johana upala je u sjevernu Italiju, koja je tada bila pod francuskom upravom. U isto vrijeme nadvojvoda Ferdinand upao je sa 35.000 ljudi u Varšavsko vojvodstvo. Čini se da su se Austrijanci preračunali u svojoj vojnoj moći, otvorivši u isto vrijeme tri fronta. Ta će ih zabluda na kraju stajati velikoga poraza. Austrijski početni uspjesi utjecali su na oživljavanje austrijskih ustaničkih pokreta. Važan ustanak izbio je u Tirolu pod vodstvom Andreasa Hofera, poznat kao *Tirolski ustanak*.

U sastavu snaga nadvojvode Johanna bili su znatno zastupljeni hrvatski vojnici. O njima govori ovaj prilog, a posebno o ratnom zapovjedniku tvrđave Malborghet satniku Mileti pl. Vu-

chetichu i njegovim borcima. Austrijske snage u sjevernoj Italiji uspjele su nakratko potisnuti francuske snage princa Eugena Beauharnaisa, Napoleonova nećaka i potkralja Italije. Francuski general Marmont s oko 10.000 vojnika probio se kroz Liku da bi se uključio u operacije kod Beča.

Pošto je Prusija u to vrijeme ostala neutralna, Napoleon se mogao spremati na odlučnu bitku koju je bazirao na strateškom iznenađenju. Odlučio je krenuti izravno prema Beču protivno mišljenju većine svojih generala. Doslovce je zanemario eventualne negativne posljedice u Tirolu, Varšavskom vojvodstvu i u Dalmaciji. Svojim snagama prešao je Dunav 4. srpnja, a 6. srpnja pobijedio je nadvojvodu Karla u krvavoj bitci kod Vagrama. Nakon teških borbi kod Znojma 11. srpnja, Karlo je prisiljen zatražiti primirje koje je potpisano 12. srpnja.

U ovom prilogu težišno ćemo opisati aktivnosti nadvojvode Johanna tijekom njegova povlačenja sredinom svibnja iz Italije prema Beču. Armija nadvojvode Johanna težišno se sastojala od dva korpusa: *Osmog korpusa* pod zapovjedništvom feldmaršala de Chastelera i *Devetog korpusa* pod zapovjedništvom hrvatskog bana feldmaršala Ignaza Gyulajaja, u kojem su većinom bile hrvatske postrojbe.

Bitka kod Malborgetha

Zbog nepovoljnog razvoja situacije za vojsku nadvojvode Karla u Bavarskoj, nadvojvoda Johann morao se s glavninom svojih snaga vratiti iz Italije prema Beču da bi pomogao spriječiti Napoleona da izbije na Dunav. Glavni pravci povlačenja Johannove vojske išli su dolinom rijeke Felle preko Malborgetha i dolinom rijeke Soče preko Predila.

Treba napomenuti da su Austrijanci prije tih borbi započeli utvrđivanje strateških gorskih prijelaza Predil i Malborgeth, ali su ih obustavili zbog početnog uspjeha vojnog pohoda na Italiju. Kada se vojna situacija naglo promijenila na njihovu štetu, počeli su ubrzani radovi na njihovu dovršenju da bi ih mogle preuzeti posade za obranu. Te je radove vodio inženjerijski časnik Friedrich Hensel. Tu se našao i satnik Kupka kao stručna ispomoć Henselu prilikom završnih radova na utvrđivanju. Međutim, vremena za temeljite radove na utvrdi nije bilo. Ona nije mogla zadugo spriječiti francuski prodor, ali ga je mogla bitno usporiti. Utvrda Malborgeth sastojala se od više zasebnih objekata. Na uzvisini od 1630 m bile su u neposrednoj blizini dvije tvrđave od drvenih balvana koje su međusobno bile povezane tunelima. Topovi su bili raspoređeni u skladu s planom uporabe tvrđave. Tako je 12. svibnja nadtopnik Rauch stigao sa svojom posadom u tvrđavu i dao rasporediti artiljerijska oruđa.

Nadvojvoda Johann mislio je da bi Malborgeth i Predil trebale braniti odabrane i svježije snage. Međutim, to se nije moglo provesti jer se vojska danima povlačila bez odмора. Utvrdu je branilo ukupno između 300 i 350 vojnika. Pojedini podatci razlikuju se vjerojatno zato što su neke snage dolazile i napuštale položaje uoči same bitke. Također

iz raspoloživih izvora nije vidljivo jesui su svi položaji u utvrđi bili posjednuti. To se može razumjeti jer je situacija u povlačenju bila kaotična i nije bilo moguće kontrolirati pravo stanje na terenu.

U zoru 14. svibnja kao posada u tvrđavu ulaze dijelovi 3. ogulinske krajiške regimente. Ta se postrojba sastojala od Jezeranske kumpanije (satnije), kojoj je zapovjednik bio satnik Mileta pl. Vučetić, i Modruške kumpanije pod zapovjedništvom satnika Cesara. Prema raspoloživim izvorima te su snage brojile ukupno 302 pripadnika. U gornjim više smještenim tvrđavnim objektima bio je smješten kapetan pl. Vučetić s Jezeranskom kompanijom, akapetani Kupka i Cesar zaposjeli su donje položaje.

Tijekom 15. svibnja počinju prve aktivnosti posade i to topnika. Oni uspijevaju zaustaviti francuski progon austrijskih začelnica što im je omogućilo siguran prolaz kroz Malborgeth. Idućeg dana francuski general Grenier šalje svoje izaslanike koji pozivaju posadu na predaju. Spartanskom kratkoćom zapovjednik branitelja odgovara:

»Naša zadaća je braniti se, a ne pregovarati«.

Kolona generala Desaixa pokušala je proboj od mjesta Malborgetha prema utvrđi, ali bila je dočekana s vrlo djelotvornom vatrom iz kartuša i pušaka i odbačena uz znatne gubitke. Francuzi u početku nisu mogli postići neke znatnije učinke jer su njihovi položaji bili niži od austrijskih. Nakon neuspjeloga pokušaja Francuzi su bili prisiljeni pričekaći glavninu svojih snaga. Pokušaji osvajanja utvrde bočno i sa stražnje strane bili su odbijeni. Morali su odustati i čekati noć da bi pod okriljem mraka pokušali iznenaditi branitelje. Glavnina francuske vojske na čelu s princom Eugenom Beauharnais istoga je dana lijevim krilom prešla granicu pokrajine Koruške i dospjela u Fellatal, žureći se da do sumraka stigne do Malborgetha.

Ubrzo počinje novi napad. Francuske satnije, koje su prolazile cestom, bile su odbačene preciznom vatrom. Neprijateljski strijelci, koji su zauzeli položaje na obližnjim brdima, opasno su ugrozili branitelje. Topnik Rauch uspio je preciznom paljbom ostvariti prednost u odnosu na napadače. Francuske snage počele su napad s jedne uzvisine u kojoj se nalazila topnička baterija. I taj je pokušaj odbijen. Nastupanjem mraka obostrano je prekinuta vatra. Francuski zapovjednici očekivali su da će brojčana premoć u njihovu korist pridonijeti bržempadu tvrđave. To se nije dogodilo jer je obrana ostala čvrsta u svojoj nakani da brani svoje posljednje položaje. Poslije podne neprijatelj je ponovno zahtijevao predaju. Francuski poslanik savjetovao je braniteljima da nitko ne može od njegovih vojnika očekivati milost ako dođe do borbi. nije pametno suprotstavljati tako malene obrambene snage jednoj čitavoj armiji. Pritom je napomenuo da ukoliko dođe do borbi nitko ne može od njegovih vojnika očekivati milost. Prijetnje poslanika nisu urodile nikakvim plodom – odgovoreno je kratko i jasno da će i nadalje braniti poverene položaje. Francuzi su krenuli u novi napad, ali opet bez uspjeha.

Neprijatelj je oko ponoći pokušao novi napad, ali ga je spremna posada uz žestoku vatru opet odbacila. Topnik Bartholomeo Burgthaller iskrao se iz tvrđave i približio se neprijateljskim položajima. U podnožju tvrđave uspio je zapaliti praznu zgradu čime je osvijetlio okolinu i okolne ciljeve. Pod snažnom vatrom obrane neprijatelj je odbačen uz

znatne žrtve. Tako je posada i treći put uspjela odbiti francuske napade. Francuzi su odlučili poslati snage u brda da bi okružili obranu i sa dominantnih točaka stekli odlučujuću prednost.

Osvanuo je 17. svibnja Još uvijek budni branitelji, čije su snage već bile na izmaku, spremali su se na sigurnu smrt. Prema izjavama svjedoka bili su vrlo potresni trenutci kada je zapovjednik obrane održao posljednji govor na hrvatskom jeziku radi ohrabrenja i podizanja morala. Svaki borac je bio spreman umrijeti junački. Kratko nakon toga svi su zauzeli svoje položaje. Neprijatelj je otvorio vatru i počeo gađati tvrđavu iz dviju bitnica koje su tokom noći postavljene na dominantne okolne položaje. Branitelji su odgovorili vatrom vrlo uspješno čime su neprijateljski strijelci na neko vrijeme ušutkani. To je bio uvod u odlučujuću bitku; kolone su prodirale sa svih strana. Oko jedan sat poslije podne probijen je jedan dio obrane i Francuzi su bijesno krenuli naprijed praćeni kišom metaka: Uspijevaju sa stražnje strane provaliti u tvrđavu, gdje je posada bila najslabija. Satnik Hensel, koji je stajao na povišem mjestu, zapazio je da Francuzi pokušavaju osvojiti donju bitnicu, pohrlio je prema njoj. No, u tom trenutku bio je lakše ranjen u sljepoočnicu. Držeći maramicu na rani podržavao je svoje suborce riječima: »*Držite se junaci!*«. Na kraju je bio usmrćen sa nekoliko uboda bajunetom. Nakon toga pale su sve donje utvrde i počelo je grozno klanje bez milosti od razbjescjenih napadača. Većina Mudrušana, koji su branili donje položaje i utvrde, bila je izmasakrirana bajunetama. Čak je podliječnik Hussler, previjajući ranjenika, bio ubijen.

Pl. Vučetić i Rauch, u gornjim utvrdama i dalje su vodili očajničku borbu. Neprijatelj je nakon osvajanja prizemnih položaja imao relativno lak put prema gornjim utvrdama koje su tijekom borbi bile većinom napuštene. Francuzi su uspjeli s tri strane osvojiti i posljednju topničku bitnicu koju je branila Vučetićeva posada. Satnik Vučetić sa svojim borcima iz Jezeranske satnije do posljednjeg je daha branio svoje položaje. Tu je hrabro poginuo, primivši više od trideset uboda bajunetom.

Prema raspoloživim izvorima od 268 Hrvata tu je palo njih 81, ranjenih bijaše 120, zarobljenih 47. Ostatak se uspio spasiti bijegom u okolne planine. Koliki su bili stvarni gubitci teško je reći. Pošto je Ogulinska regimenta nakon sklopljenog mira ustupljena Francuzima nedostaju kasniji dokumenti i izvješća iz kojih bi se mogli utvrditi točni gubitci. Također nisu ustanovljeni točni francuski gubitci. Austrijanci ih navode da ih je bilo oko 1.300, a Francuzi »priznaju« ukupno 110 vojnika, što je zasigurno premalo.

Zarobljeni vojnici, koji nisu bili ranjeni, trebali su biti na livadi podno Malborgetha strijeljani. Međutim, potkralj Beauharnais želio je više saznati o šaćici austrijskih junaka koja je zaustavila njegovu vojsku. I stvarno je razgovarao sa preživjelim časnicima te im darovao život. 47 zarobljenika bilo je provedeno u Klagenfurt (Koruška). Na putu ih je uspjelo pobjeći više od polovice.

Na životu su ostali: nadtopnik Rauch, natporučnici Szella i Šulekić, poručnik Rehm, zastavnik Jančić, nadliječnik Boch, narednici Reser, Sabljak, Jure Vuković (dobitnik zlatne medalje za hrabrost), vojnici Marko Perković, Marković i Mesić, razvodnik Dumenčić i Gerovac.

Zašto se veličao satnik Hensel, a ne satnik pl. Vučetić?

I sada o jednoj raspravi koja se vodila tijekom obilježavanja 100. godišnjice ove proslavljene bitke. Naime, podignuti spomenik na Malborgethu veličao je slavu inženjerijskoga satnika Hensela kao zapovjednika Malborgetha, a zanemario je ulogu satnika Vučetića i boraca Ogulinske regimente. Potomci ogulinskih ratnika htjeli su dokazati da je stvarni zapovjednik bio satnik Mileta Vučetić. Wilhelm von Dorotka-Ehrenwall objavio je tijekom svibnja 1909. u zagrebačkim novinama »Agramer Zeitung« feljton u više nastavaka s argumentima kojima je htio dokazati suprotno. U Malborgethu su Hrvati činili 88 % obrane. Među sudionicima bitke Vučetić je bio časnik najvišega čina i najvećega ratnog iskustva. Feljton je bio baziran na neobjavljenom ratnom dnevniku izvjesnog satnika Vukovića. Dorotka-Ehrenwahl polazio je od činjenice da je Mileta pl. Vučetić ulaskom u tvrđavu bio već 16 godina satnik, a da Hensel je tada imao 28 godina i da je bio inženjerijski satnik II. klase. Nasuprot tome, Vučetić je bio časnik borbenog dijela vojske. Jednako tako i riječi kojima je nadvojvoda Johann odgovorio na molbu Hensela da mu povjeri zapovjedništvo u tvrđavi:

»Vi ste sagradili utvrdu i vi ćete je znati braniti« (Veltze Alois, Österreichs Thermopylen 1809, Wien und Leipzig 1909, str. 38.) ni u kojem slučaju ne znači da ga je imenovao zapovjednikom. Zbivanja za vrijeme završne faze bitke govore podosta u prilog tome da je Hensel imao samo tehničke zadaće u obrani. Hensel je poginuo na najnižoj točki obrane. Vučetić se pak nalazio kod najviše tvrđave, odakle je imao pregled bojišta pa je mogao uspješno voditi obranu. Također je u Veltzeovoj knjizi vidljivo da je Vučetić zapravo zapovijedao obranom (strana 43). Ove navode potvrđuje satnik Paul Kussan, koji je proučio sve vojne izvještaje i izdao knjigu »KRATKA OBJEDINJENA POVIJEST OGULINSKE TREĆE NACIONALNE GRANIČARSKE REGIMENTE« (»Kurzgefaßte Geschichte des Oguliner dritten National-Grenz-Infanterie-Regiments. Wien, 1852.,) a na strani 26 stoji:

»Da bi podržali daljnje povlačenje i držali odstupnicu našoj vojsci u obrani čardaka kod Malborgetha ušle su Jezeranske i Modruške kompanije pod zapovjedništvom kapetana pl. Vučetića i Cesara. One su u uskim planinskim klancima najsrčanije tri dana sprečavali prodiranje francuskih trupa, te su junački odbijali bijesne napade Francuza«.

Ovdje nema ni jedne riječi o Henselu. Na naše hrabre »hrvatske Leonide« – čije su oči ostale mirne kada su hrabro odlazili u sigurnu smrt, braneći čast svojih zastava kako to dolikuje pravim vojnicima – gotovo se zaboravlja. Pokušajmo se nakon 200 godina sjetiti njihovih vojničkih djela, odati im počast i dostojno se pokloniti njihovoj žrtvi tamo negdje u Alpama, daleko od rodne grude.

Adresa autora: Nikola Tominac, pukovnik Hrvatske vojske u Glavnom stožeru Oružanih snaga RH

Hrvatsko plemstvo u Prvom svjetskom ratu

Nikola Tominac

Razvojačenjem Vojne krajine, u procesu koji je trajao od 1871. do 1873. njezini su stanovnici nakon tri stoljeća izjednačeni u vojnoj obvezi s ostalim stanovnicima Monarhije. S druge strane, časnicima Hrvatima otvarale su se nove mogućnosti. Do tada su, u pravilu, bili vezani za službu u graničarskim postrojbama Vojne krajine, a vrhunac njihovoga vojnog napredovanja bio je čin podmaršala ili generala pješništva/topništva, što je obično bio čin zapovjednika Hrvatsko-slavonske vojne krajine. Od 1868. do 1914., daljnjom demokratizacijom i postupnim povećanjem broja postrojbi, povećavao se i broj časnika Hrvata, osobito s visokim činovima, čije službovanje nije više isključivo vezano za službu na području Hrvatske. Do sloma Monarhije na desetine je Hrvata promaknuto u čin generala, a među njima su bili i brojni hrvatski plemići. Na žalost, ta problematika nije dovoljno istražena pa se u ovom prilogu obrađuju podatci iz brojnih izvora tako da nije za svakoga časnika utvrđeno je li bio plemenitog podrijetla ili ne. Najviše službe do početka Prvoga svjetskog rata obnašali su: general konjaništva Vilim Klobučar (1843.–1924.), vrhovni zapovjednik Kraljevskog ugarskoga domobranstva 1907.–1913. i istovremeno nadzornik vojske 1910.–1911. te general topništva Viktor Klobučar-Rukavina, kao predsjednik Domobranskog vrhovnog sudišta 1911.–1912.

Iz vremena Prvoga svjetskog rata treba posebno istaknuti Svetozara feldmaršala baruna Borojevića, rođenog 1856. u selu Knezovljani blizu Hrvatske Kostajnice. Na početku Prvoga svjetskog rata našao se u na Istočnom bojištu, u Galiciji

Svetozar barun Borojević

kao zapovjednik 6. korpusa, a 12. rujna 1914. preuzeo je zapovjedništvo 3. armije, koja je u prethodnim bitkama pretrpjela teške gubitke i bila odbačena na Karpate. Uspio je ustaliti bojište, odbio je Ruse kod Limanove i oslobodio tvrđavu Przemysl u prvoj ruskoj opsadi 10. listopada 1914. Nakon toga sudjelovao je u vojnim akcijama na Karpatima, gdje mu je težišni cilj bio zaustaviti ruski prodor prema Mađarskoj, osobito u veljači i ožujku 1915. Nakon toga pridružio se austrijsko-njemačkoj ofenzivi koja je potisnula Ruse s Karpata tijekom proljeća godine.

U svibnju 1915. s dijelom svoje *Treće armije* poslan je na talijansko bojište, gdje je preuzeo zapovjedništvo nad *Petom armijom* (*pretežno Dalmatinci i Bosanci*), s kojom je organizirao uspješnu obranu brojnih talijanskih napada. Iako je general Hötzenendorf predlagao povlačenje i napuštanje dijela Slovenije, koji je smatrao nepovoljnim za obranu, Borojević je inzistirao na ostanku, pouzdavajući se u borbenu motivaciju slavenskih vojnika suočenih s agresijom na vlastitu zemlju.

Borojevićeve postrojbe odbile su jedanaest od ukupno dvanaest napada višestruko brojnije talijanske vojske, zbog čega su ga u Austro-Ugarskoj pozdravljali kao *Viteza od Soče* ili *Lava od Soče*. Za junaštvo u borbi, 1916. dobio je najviši generalski čin – čin general pukovnika (*Generaloberst*), a sljedeće godine preuzeo je zapovjedništvo nad cijelim Jugozapadnim bojištem. 1. veljače 1918. godine postao je feldmaršal te je odlikovan brojnim odličjima. Na fronti je ostao do studenog, a kad je bio prisiljen na povlačenje. I dalje je ostao vjeran caru te je nakon povlačenja u Korušku ponudio svoje usluge u gušenju ustanka u Beču, što je car odbio.

S dužnosti je odstupio u prosincu, nakon čega je podnio zahtjev za državljanstvom u novostvorenoj Državi SHS. No, kao visoki austrougarski časnik bio je nepoželjan u jugoslavenskoj državi te mu je zahtjev odbijen, a zbog podnošenja toga zahtjeva ostao je i

bez austrijske vojne mirovine. Kao jedini izvor prihoda ostala mu je naknada koju su dobivali nositelji odličja *Reda Marije Terezije* pa je posljednje godine života proveo živeći vrlo skromno. Umro je 1920. nakon moždanog udara u Klagenfurtu, gdje je bio privremeno pokopan. Na inicijativu suboraca posmrtni ostaci premješteni su na Bečko središnje groblje, u grob koji je platio car Karlo I.

Osim Borojevića, čin general pukovnika imala su još dvojica Hrvata – generali Puhalo i Sarkotić. General pukovnik Pavao barun Puhalo rođen je 1856. godine u ličkom mjestu Brlog kod Otočca. Odrastao

Pavao barun Puhalo

je u tradicionalnoj vojničkoj krajiškoj obitelji u kojoj se istaknuo njegov otac Mihael, koji je dobio visoko vojno odličje Reda Marije Terezije zbog iznimnih vojničkih zasluga u ratu s Talijanima u drugoj polovici 19. st.

Nakon vrlo uspješne vojne karijere promoviran je u čin u general bojnika (majora) u 1916. Bio je zapovjednik V. korpusa u Bratislavi (1912.-1915.). Na toj funkciji otišao je u Prvi svjetski rat na Karpate i Galiciju. Tijekom 1914. vodio je vrlo teške borbe s ruskim snagama. Na Karpatima je tijekom zime 1915. bio zapovjednik *Gruppe »Puhallo«* u sastavu 3. armije, gdje je uspješno sprijječio ruski prodor u Mađarsku.

U svibnju 1915. godine sudjelovao je u oslobađanju vojne utvrde Przemysl, u vrlo teškom i složenom zadatku, a imao je čast osvojiti i glavni grad Galicije Lavov (Lemberg). Nakon odlaska generala Borojevića na talijansko ratište 25. svibnja 1915. preuzeo je zapovjedništvo nad 3. *armijom*, a 10. lipnja 1916. zapovijedao je 1. *armijom*, s kojom je sudjelovao u brojnim vrlo složenim operacijama, poglavito u poznatom Brusilovljevom proboju iz ljeta 1916. godine.

Uz generala Borojevića zasigurno je jedan od najviših časnika u austro-ugarskoj vojsci s područja Hrvatske. Bio je veliki protivnik vojne birokracije koju je optuživao za većinu vojnih neuspjeha tijekom 1914. godine, ali i kasnije.

Umro u Beču 12. listopada 1926. godine.

General pukovnik Stjepan barun Sarkotić, sin poručnika u 2. otočackoj graničnoj regimenti Matije Sarkotića, rođen 1858. godine u selu Sincu kod Otočca. Kao zapovjednik 42. *domobranske divizije* u sastavu *XIII. korpusa* krenuo je u rat na srbijansku frontu. Zbog dobrog vođenja divizije car ga je – promaknuvši ga u generala pješništva – imenovao za zemaljskoga poglavara i vojnoga zapovjednika svih snaga u BiH i Dalmaciji. U tom svojstvu Sarkotić je sudjelovao u kampanji protiv Crne Gore tijekom 1916. Njegove snage preuzele su Lovćen i Cetinje. Za uspjeh te operacije Sarkotić je dobio Red Leopolda prve klase, čime je postao mađarski barun, prihvaćajući pridjev *von Lovćen*.

Krajem rata uključio se u rješavanje teškoga političkog stanja u zemlji. Protivio se razvoju južnoslavenskih ideja na jugu monarhije koje su smjerale na njezino razbijanje. Koncem kolovoza 1918. kao zemaljski poglavar Bosne i Hercegovine uputio je caru predstavku glede rješavanja jugoslavenskoga pitanja; on upozorava da jugoslavenska ideja zauzima sve više maha, da se u Dalmaciji i Hrvatskoj već više od 60 % pučanstva nalazi u taboru protiv Monarhije. Na Sarkotićev poticaj 3. rujna održan je u Budimpešti sastanak austrijskog i ugarskog ministra predsjednika, kojem je prisustvoao i Sarkotić. Sarkotić se zalagao za subdualističko uređenja monarhije što je nailazilo na otpor Mađara; za njih nije postojalo uopće nikakvo jugoslavensko pitanje, nego samo pitanje »*Ugarskoj pridruženih zemalja*«.

Tada je na scenu stupio bivši ministar predsjednik Stjepan grof Tisza, koji je u to vrijeme pripremao političku anketu u zemljama slavenskoga Juga. Čini se da mu je za to dao ideju feldmaršal Borojević, kojemu je Tiszina husarska regimenta bila pod zapovi-

jedanjem. Naime, kada se Tisza kao pričuvni pukovnik prijavio u vojnu službu nakon smjene u političkom vrhu, Borojević mu je rekao: »Ekselencijo, zar je tu vaše mjesto? Šta ćete u te teške dane ovdje na fronti, umjesto da u zaleđu nastojite potražiti politička rješenja.«

Pred kraj rata ponuđeno je Sarkotiću mjesto načelnika Glavnog stožera, koje je zbog bolesti odbio. Nakon raspada Monarhije otišao je u mirovinu ali je prije toga neko vrijeme bio u kućnom pritvoru u Zagrebu. Nakon puštanja iz pritvora za stalno prebivalište odabrao je Beč, gdje je obnašao neke počasne dužnosti. Umro je 1939. i pokopan je u arkadama bečkoga Centralnoga groblja. Njegovu ulogu tijekom jeseni i zime 1918. godine trebalo bi detaljnije proučiti jer je on svjedok prijelomnih i sudbonosnih događaja na ovim područjima.

Treba istaknuti general bojnika Milana Uzelca (1867.–1954.), od 1912. do 1918. zapovjednika austrougarskoga vojnoga zrakoplovstva i admirala Maksimilijana Njegovana (1858.–1930.), zapovjednika austrougarske ratne mornarice 1917.–1918. Ipak, što je i razumljivo, najveći broj visokih časnika Hrvata bilo je u pješaštvu.

Valja spomenuti još nekoliko visokih časnika na važnim položajima. General pješaštva Maksimilijan pl. Čičerić (1865.–1948.) bio je austrougarski vojni izaslanik u Mandžuriji 1904.–1905., zapovjednik stožera 5. armije, zapovjednik 13. korpusa 1915.–1916., zapovjednik 23. vojnog zbora 1917.–1918., opunomoćenik Vrhovnog vojnog zapovjedništva na mirovnim pregovorima u Brest Litovsku 1917.–1918. Grof Ivan Salis Seewis rođen je 1862. u Karlovcu kao sin satnika Gaudenza grofa Salis-Seewisa i supruge Vilhelmine, rođene Vranyczany-Dobrinović, bio je general pješaštva, zapovjednik hrvatske 42. domobranske divizije »Vražje« 1915., vojni zapovjednik Beča 1915., vojni upravitelj Srbije 1916., zapovjednik 92. divizije 1917.–1918. i zapovjednik svih austrougarskih postrojbi u Rumunjskoj 1918.; u veljači 1915. postao je podmaršal. Podmaršal Anton Lipošćak (1863–1924) bio je zapovjednik 42. domobranske divizije 1915.–1917., zapovjednik 9. korpusa 1917. i vojni upravitelj u Poljskoj 1918.

Osim navedenih visokih časnika u postojećim evidencijama nalazimo brojne časnike s naših prostora:

Podmaršali:

Mihovil Mihaljević,

Teodor vitez Soretić,

Rikard Jelenčić,

Đuro Aleksić,

Karlo pl. Čanić,

Karlo pl. Matasić,

Otto pl. Sertić,

Aleksandar Vidulović,

Đuro Žunac,

Mihovil Mihaljević,
Ervin pl. Matanović,
Nikola pl. Ištvanović od Ivanske (zap. Rijeke i Kvarnera),
Teodor pl. Bekić (XVI. general komanda Južna Rumunjska),
Anton pl. Bović od Lovinca (zapovjedništvo Srbije),
Luka pl. Vuchetich (1859.–1918.), podmaršal, ratni zapovjednik *52 pješačke pukovnije* i zapovjednik *Gruppe Vuchetich*, s kojima, je ratovao u Srbiji 1914. godine; tu je bio teško ranjen.

Generali pješaštva, topništva i konjaništva – dvije zvjezdice:

Stjepan pl. Bogat od Kostanjevca,
Anton Lipošćak,
Stjepan Ljubičić,
Ivan Nikić,
Viktor pl. Njegovan,
Luka Šnjarić,
Bela pl. Soršić od Severina.

Zapovjednici u oba domobranstva;

Bela pl. Sirčić,
Petar Lipošćak,
Ladislav pl. Janković od Jesenica,
Ignac Štancer.

General bojnici (majori) – jedna zvjezdica:

Josip Paić,
Stjepan pl. Pilar,
Anton Lešić,
Pavao pl. Lemaić,
Edigije Adamović,
Vilim pl. Dominić,
Emil pl. Grivičić,
Ljudevit pl. Janković od Jesenice,
Fridrik Krmpotić,
Aleksandar Kolčar,
Đuro Marjanović,
Artur pl. Nikolić,
Ivan Valentić,

Gabrijel Vojnović,
 Eugen pl. Kućinić,
 Rudolf pl. Pilepić,
 Antun Plivelić (72. brig),
 Otmar pl. Babić od Lovinca (72. brig),
 Nikola pl. Janković od Jesenica (78. brig) ,
 Stjepan pl. Stanojlović de Stanagora (105. brig),
 Oskar Baukovac (93. brig),
 Nikola pl. Karapandža od Krajine,

Vladimir vitez Laxa

Vladimir vitez Laxa, rođen je u Sisku 1870. bio je zapovjednik 18. brdske brigade i legendarni branitelj Svetog Gabrijela u XI. sočanskoj bitci (kolovoz-rujan 1917.), odlikovan je najvišim vojnim odličjem Reda Marije Terezije, i promaknut u čin generala-bojnika. Umirovljen je 1919. Nakon proglašenja NDH postavljen je za zapovjednika kopnenih snaga NDH-a. U listopadu 1941. postavljen je za glavara Glavnog stožera Ministarstva hrvatskog domobranstva i unaprijeđen u čin podmaršala. Tu dužnost obnašao je do kraja kolovoza 1942., kad je smijenjen i umirovljen po nalogu S. Kvaternika. Presuda jugoslavenskih vlasti na smrt 1945. zatekla ga je u bolnici gdje je i preminuo. Pokopan je na Mirogoju.

Koloman Marković (30. brig),
 Karlo pl. Mihanović (187. pu brig),
 Oskar Baukovac (Orient korps),
 Janko pl. Vuković-Podkapelski, zapovjednik broda »Viribus Unitis«. Od Narodnog vijeća SHS imenovan u Puli prvim zapovjednikom mornarice i unaprijeđen u admirala. Talijanski diverzanti su minirali brod 1. studenoga 1918. Janko ostaje do kraja na brodu s kojim tone.

Pukovnici (brigadiri):

Stjepan pl. Mioković (103. brig),
 Bogumil pl. Novaković,
 Josip pl. Lemešić (43. topnička brig),
 Aleksandar Mandić,
 Pavao Kovačević,
 Adolf vitez Kurelec od Boinemir-a (1863.–1947.), c. i kr. pukovnik u mirovini i od 1942. general u. m. u Hrvatskom domobranstvu,
 Ivo vitez Mihalić,

Aleksandar pl. Spaić od Mitrovice (129. brig),
 Karlo Janković (HIR 12),
 Ivan pl. Mesić (IR 79),
 Karlo Turčić (BH IR 7),
 Jadranko pl. Mihalović (HIR 11),
 Karlo pl. Sertić (IR 99),
 Sigmund pl. Josipović (HIR 1),
 Franjo pl. Mihalović (IR 19)
 Emil pl. Vidale (Ulan R 13),
 Maksimilijan barun Gušić (BH IR 8),
 Rudolf pl. Knezić (BH IR 1),
 Teodor barun Gjurić (načelnik stožera korpusa)
 Nikola pl. Ružić (načelnik stožera X korpusa),
 Aleksandar pl. Lapčević (inspektor),
 Milivoj pl. Mihalić (okružni zapovjednik Novi Pazar),
 Astrid pl. Janković od Jesenica,
 Branko Stajić,
 Đuro pl. Sertić,
 Ahil pl. Filipović,
 Erich vitez Šoštarić od Letovanić dvora,
 Stjepan pl. Vuchetich (1865.–1936.), pukovnik u *9. ugarskoj domobranskoj husarskoj pukovnijii*; teško je ranjen u lipnju 1916. za vrijeme ruske ofenzive generala Brusilova.
 Jani pl. Vuchetich (1867.–1929.), pukovnik u *1. ugarskoj domobranskoj pukovnijii*.
 Stevi (Pišta) pl. Vuchetich, kapetan *10. domobranske konjaničke pukovnije*.

Konjaništvo je ubrzo zamjenjeno novom granom u oružanim snagama: zrakoplovstvom. Zrakoplovstvo je postalo omiljeno među mlađim časnicima i trebalo je udovoljiti brojnim zahtjevima da bi se ušlo u njega. Kao pilot postiže zapažene rezultate na talijanskom ratištu, gdje je sudjelovao u brojnim zračnim bitkama s vrsnim talijanskim pilotima. Oboren je u Italiji 13. svibnja 1918. kod Levica (Casarno).

Činovi u austrougarskoj vojsci

(G) FM – (general) feldmarschal, maršal *zapovjednik fronte ili grupe armija*;

GO – general pukovnik, zapovjednik fronte od 1915. zapovjednik armije – 3 zvjezdice na vijencu;

GdI – general der infanterie (kavallerie, feldzeugmeister (topn.)). GdI bio je ranga zapovjednika armije ili korpusa) – 3 zvjezdice;

FML – feldmarschalleutnant – podmaršal (zapovjednik divizije) – 2 zvjezdice;
GM – generalmajor – zapovjednik brigade, iznimno divizije – 1 zvjezdica;
Oberst – pukovnik (brigadir), zapovjednik pukovnije;
Oberstleutnant – potpukovnik (pukovnik), zapovjednik bojne;
Major – major, (bojnik), zapovjednik bataljuna (bojne);

Ova materija zahtijeva ozbiljnu studiju, ali ovaj prilog treba pomoći budućim istraživačima da se dostojno obilježi sudjelovanje našeg plemstva u tragičnom Prvom svjetskom ratu. ■

Adresa autora: Nikola Tominac, pukovnik Hrvatske vojske u Glavnom stožeru Oružanih snaga RH.

Krbavska bitka ljeta gospodnjega 1493.

Prvi rasap kraljevstva hrvatskoga

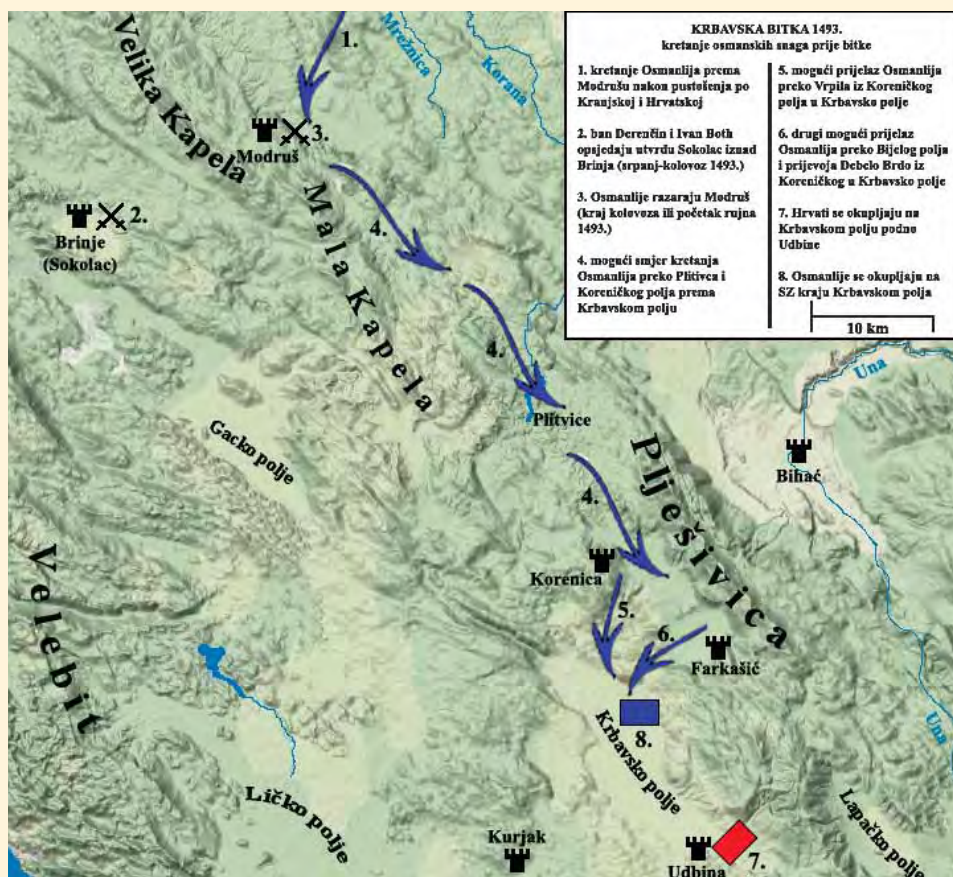
Mrvoje Kekez

Veliki poraz hrvatske plemićke vojske 9. rujna 1493. u bitki na Krbavskom polju jedan je od najvažnijih događaja dugotrajnog obrambenog rata Hrvata protiv Osmanlija. Posljedice te bitke dugo su ostale u svijesti hrvatskog naroda kao velika katastrofa koja je oblikovala daljnji povijesni razvoj čitave Hrvatske. Pogibija velikoga broja hrvatskih plemića i stradanje mnoštva seljaka, potaknulo je kroničara fra Ivana Tomašića da sredinom 16. stoljeća bitku opiše kao ... *prvi rasap Kraljevstva Hrvatskoga* ... Osjećaj straha i ugroženosti koji se nakon Krbavske bitke uvukao u stanovništvo Like i Krbave, ponajbolje se iščitava iz riječi popa Martinca, koji je svoj zapis sastavio svega nekoliko dana nakon boja: *...I bi zabrinutost velika kod svih koji su živjeli u ovim zemljama kakva nije bila od vremena nečistih Tatara i Gota i Atile...*

Osvajanjem Bosne (1463.) i Hercegovine (1482.) osmanske su se čete pojavile na granicama Hrvatsko-Ugarskoga Kraljevstva. Prve su znatnije provale u gorsku Hrvatsku počele 60-tih godina 15. stoljeća. Mnoge od tih provala Osmanlije su nastavili dalje k zapadu, pustošeći i pljačkajući slovenske zemlje. Jedan od tih upada 1493. godine izvela je velika osmanlijska vojska predvođena bosanskim sandžak-begom Hadum Jakub pašom.

Jakub je paša još sredinom travnja okupio ovu veliku vojsku i pokušao osvojiti grad Jajce, ključ obrane središnje Hrvatske. Kako mu to nije pošlo za rukom, odustao je od opsade grada i krenuo s vojskom od Jajca dolinom Sane prema Uni, i dalje dolinom Korane prema Kupi, koju je prešao negdje oko Metlike i preko Novog Mesta dopro na sjever sve do Celja. Cijelo su ljeto osmanske čete haračile po Kranjskoj, a koncem kolovoza odlučile su se na povratak, prešavši Dravu i uputivši se kroz hrvatske zemlje prema Bosni preko grada Modruša, kod današnjeg Ogulina, koji je napao i spalio.

Vijest o prolasku osmanskih postrojbi kroz Hrvatsku stigle su i na područje Like, gdje su se upravo kod Brinja sukobile vojska Anža Frankapana, jednog od najmoćnijih

Kretanje osmanskih snaga prije Krbavske bitke

hrvatskih velikaša, i hrvatskoga bana Emerika Derenčina. Predmet spora je bio grad Senj koji je hrvatsko-ugarski kralj Matijaš Korvin oduzeo Frankapanima, a oni su ga pokušali povratiti nakon njegove smrti. Vijest da je Jakub paša upao u Hrvatsku i da sa sobom vodi brojno roblje i veliki plijen, navela je bana Derenčina i Anža Frankapana da prekinu neprijateljstva te da pomireni pohitaju prepriječiti put Osmanlijama. Procjenjivali su da će plijenom i robljem natovarena osmanska vojska biti lak protivnik te da je pobjeda sigurna, a plijen bogat. Ujedinjene i pomirene hrvatske vojske krenule su u susret Osmanlijama.

Nastojeći izbjeći sukob s hrvatskom vojskom i što prije se povući u dijelove Bosne pod osmanskim nadzorom, Jakub paša nakon pustošenja Modruša nije krenuo najbržim putem, kroz dolinu Une, do Bihaća jer je znao da ga kod toga grada čeka jaka posada hrvatsko-ugarskoga kralja. Morao je potražiti drugi put za povlačenje ka Bosni. Nije mogao krenuti ni onodobnim uobičajenim smjerom od Modruša, preko planine Kapele i

Brinja, kroz dolinu Gacke i dalje prema Krbavskom polju, jer se na tom smjeru, kod grada Sokolca iznad Brinja, nalazila ujedinjena bansko-frankapanska hrvatska vojska koja je blokirala Osmanlijama prolaz. Jedini preostali put kojim bi izbjegao hrvatsku ili kraljevu vojsku, a koji je bio najteži, ali i najsigurniji, bio je put preko plitvičkih šuma do Koreničkoga polja i dalje prema Krbavskom polju.

Osmanlije su uskoro došli do gore Vražji vrta, tj. do obronaka Plješevice, planinskog masiva koji odvaja Krbavu od Bihačke krajine, te su se ubrzo pojavili na sjeverozapadnom rubu Krbavskoga polja, iako nije poznato kojim putem su do tamo stigli. U Krbavsko su polje mogli ući preko klanca Vrpila pa do Bunića, ili preko prijevoja Debelo Brdo. U isto su vrijeme ban Derenčin i knezovi Frankapani povelili svoju vojsku od Brinja preko Gackoga i Ličkoga polja, do grada Udbine u Krbavskom polju. Putem su hrvatski zapovjednici osnažili svoju vojsku novačenjem brojnih seljaka i članova lokalnoga plemstva, koji su živjeli na području kojim je prolazila hrvatska vojska.

O broju hrvatske vojske različiti izvori donose različite procjene, ali svi se izvori slažu da je hrvatska vojska bila brojnija. Sačinjavalo ju je oko 3000 konjanika i oko 9000 slabo naoružanih pješaka. Procjenjuje se da je Osmanlija moglo biti oko 6000, ali su osmanske postrojbe, iako malobrojnije, bile nadmoćnije u konjaništvu i sastavljene od iskusnih ratnika.

U svakom slučaju, osmanska je vojska išla iz šuma i stigla do otvorenoga polja, gdje ih je čekala za boj spremna hrvatska vojska. Saznavši da ga na Krbavskom polju očekuje brojna hrvatska vojska, Jakub je paša predložio da uz pogodbu mirno napusti Hrvatsku. Uvjeren u snagu i brojnost svoje vojske ban je Derenčin zatražio da se puste svi zarobljeni kršćani. Ovaj je uvjet Jakub paša odbio, vrlo vjerojatno zato što je od pregovarača dobio točnije vijesti o kvaliteti i rasporedu hrvatske vojske.

I tako su se obje vojske pripremile za bitku. Prije same bitke u stozeru je hrvatske vojske izbio sukob oko izbora ratne taktike između bana Derenčina i knezova Frankapana, i to u prvom redu kneza Ivana Frankapana Cetinskog. Ispravno zaključujući da Osmanlije nastoje pronaći put prema dolini Une te dalje prema Bosni, Frankapani su predložili da ih se dočeka u zasjedi u jednom od klanaca kroz koji moraju proći da bi izišli iz Krbavskoga polja. Izbor je mogao pasti na klanac Kozja Draga kojim se, na krajnjem jugoistočnim djelu Krbav-

Bojno polje na prostoru današnje zračne luke podno Udbine

skoga polja, prolazi prema dolini rijeke Une. U tom bi klancu hrvatski pješaci pračkama i strelicama blokirali i razbili osmanske postrojbe, a da zapravo i ne stupe u otvoreni sukob. Prema fra Ivanu Tomašiću, knez Ivan je Cetinski predložio da Osmanlije sačekaju u ...*tijesnim klancima, gdje bi i gore bile u pomoći...*

Odbivši prijedloge Frankapana da se Osmanlije dočeka u klancima, ban je Derenčin ostao neumoljiv. Odredio je da se Osmanlije dočeka na otvorenom polju te da se tu zametne bitka. U svojoj je samouvjerenosti ban Frankapane nazvao strašljivcima jer su predlagali da se Osmanlijama postavi klopka, umjesto da se s njima sukobe na otvorenom bojnopolju. Na takve provokacije knez Ivan Cetinski odgovorio je da će se u bitki vidjeti tko je kukavica te da će banove nesmotrene odluke biti povod propasti Hrvatskoga Kraljevstva.

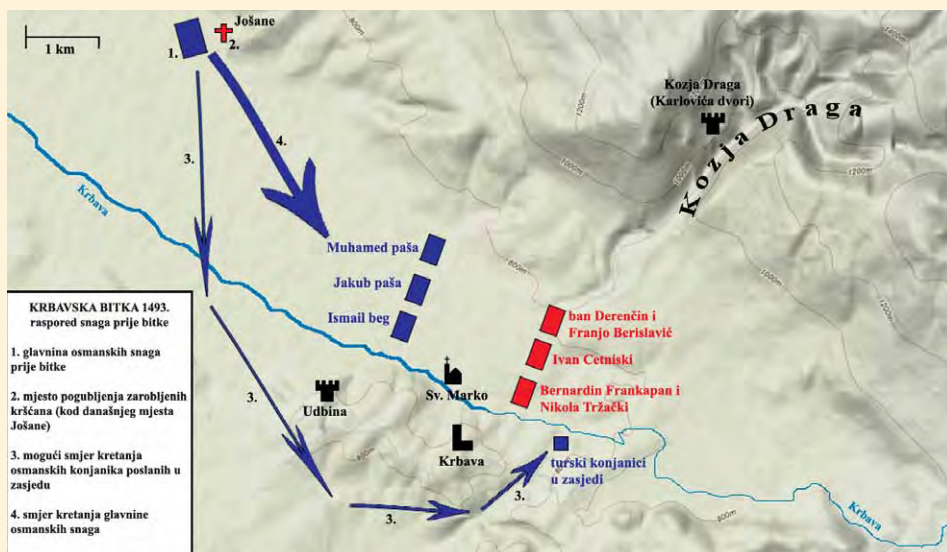
U svakom slučaju, budući da izvori ne svjedoče da je itko nakon vijećanja napustio hrvatski tabor, očito je da su sve hrvatske postrojbe posložile svoje bojne redove na otvorenom polju na jugoistočnom kraju Krbavskoga polja, u podnožju utvrđene Udbine, na području današnje zračne luke Kraljevac. Budući da se iza toga mjesta Krbavsko polje sužava i iza njega započinje klanac Kozja Draga, zauzimanjem tih položaja Hrvati su Osmanlijama zapriječili željeni put za prolazak prema Uni. Isto tako, taj krajnji dio Krbavskoga polja nešto je uzdignutiji, a budući da izvori svjedoče o velikim poplavama koje su nastale zbog obilatih kiša te godine, bilo je to najpogodnije mjesto za zapodjenuti bitku.

Nakon dolaska na Krbavsko polje Osmanlije su se uputile prema klancu Kozja Draga uz istočni rub polja. Kroz sredinu polja nisu ni mogli proći jer je vrlo vjerojatno bar dio polja bio potopljen zbog već spomenutih velikih kiša. Osim toga, takav smjer bi ih

najviše izložio napadu hrvatskih izvidnika te bi to strateški bio najlošiji izbor. Došavši do današnjega sela Jošane, tj. do zadnje okuke prije ulaska na otvoreno polje sjeverozapadno od utvrđenoga grada Udbine, Jakub je paša učinio dva taktička poteza, koji će mu u konačnici osigurati pobjedu. Prvo je naredio da se pobiju svi zarobljeni kršćani koje je osmanska vojska vodila sa sobom. Osim što je ovim potezom spriječio da se zarobljeni kršćani ne pridruže hrvatskoj vojsci u nekom trenutku bitke, također je dobio dodatne konjanike/čuvare te je tako stekao još znatniju prednost u broju

Pogled s bojnoga polja prema Krbavi i Udbini

Raspored hrvatske i osmanske vojske prije bitke

konjanika. I drugo, Jakub je paša poslao dio svojih konjanika da se upute u šumu i pre-gaze neveliku rijeku Krbavu a bi zaobišli i iz pozadine napali hrvatsku vojsku. Namjera-vaio je Hrvate, nakon što navale na prve osmanske čete, uvući u zasjedu i uništiti.

Ne uočivši taktičke pokrete osmanskih snaga, ban je Derenčin rasporedio hrvatske snage na tri dijela. Desno krilo, sastavljeno od Slavonaca, vodio je knez Ferdinand Berislavić. Središnjim dijelom zapovijedao je knez Ivan Cetinski Frankapan, a lijevo krilo bilo je pod zajedničkim zapovjedništvom knezova Nikole Tržačkog i Bernardina Frankapana. Glavni zapovjednik hrvatske vojske je bio ban Derenčin, koji se kao slavonski ban, nalazio među Slavoncima. Osim njega u bitki su se istaknuli i krbavski knez Karlo Gusić, Petar III. Zrinski i mladi Juraj Vlatković.

I osmanske čete bile su podijeljene u tri tabora, među kojima je bilo istaknutih be-gova i aga. Jedno je krilo osmanske vojske vodio Ismail beg, zapovijedajući postrojbama iz Srbije, iz Kruševačkog sandžaka, a drugo krilo karvilijjski beg Muhamed, pod čijim su zapovjedništvom bili ratnici iz Južne Rumelije (osmanska provincija na području današ-nje sjeverne Grčke, južne Makedonije i jugozapadne Bugarske). Sredinom osmanske voj-ske zapovijedao je sam Jakub paša.

Prema pismu ninskoga biskupa Juraja Divnića bitka je započela u šest sati ujutro te je vjerojatno trajala sve do četiri sata poslije podne. Naime, Jakub se paša u dva navrata povukao iz bitke da bi obavio muslimansko obavezno klanjanje u podne i poslijepodne.

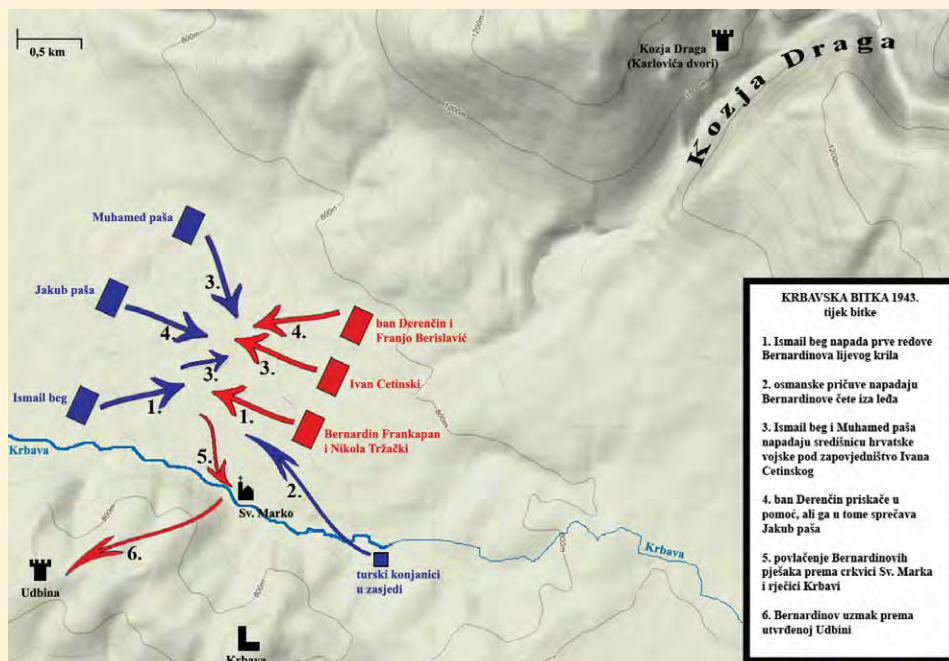
Bitka se vodila izbliza, i nije bilo inače uobičajenih manjih čarki prije same bitke, niti borbe lukovima i strijelama ili pračkama prije sudara dviju vojski. Ismail je beg ko-njicom snažno napao prve redove Bernardinova lijevoga krila, sastavljene uglavnom od

pješadije. Odjednom se osmanska konjica počela povlačiti prema skrivenim konjanici-
ma koji su čekali Hrvate u zasjedi skrivajući se u šumi. Budući da nisu očekivali zasjedu
hrvatski su ih pješaci počeli progoniti. Nakon što su se odvojili od glavnine hrvatske voj-
ske, pješaci su se našli okruženi sa dvije strane. Iza leđa su ih, izišavši iz šume, napali skri-
veni osmanski konjanici, a sprijeda ih je napala glavnina osmanskih snaga koja je pre-
stala glumiti bijeg i okrenula se prema njima.

Nakon što mu je razbijena pješadija, Bernardin je bio prisiljen povući se, ostavlja-
jući iza sebe svoje preostale pješake koji su se u neredu povlačili prema nabujaloj rječici
Krbavi. Bernardinove postrojbe nisu doživjele težak poraz zbog kukavičluka nego zato
jer nisu uočile zamku koju su im lukavim manevrom pripremili Osmanlije.

Nakon što je razbio lijevo krilo hrvatske vojske, navalio je Ismail beg na središnjicu,
koju su sačinjavale postrojbe kneza Ivana Cetinskog. U isti trenutak s druge strane na-
pao je karvilijski beg Muhamed. U žestokom okršaju stradali su gotovo svi vojnici kneza
Ivana Cetinskog. On sam se do kraja održao na konju te je pobio mnogo Osmanlija. Ipak,
nakon što mu je ranjen konj, pao je s njega i nastavio borbu na nogama. Teško ranjen i
okružen brojnim neprijateljima, uskoro je podlegao ranama i mrtav ostao ležati na boj-
nom polju.

Vidjevši kako se povlače Bernardinovi pješaci i bojeći se da se to kao „domino efekt“
ne prenese i na druge postrojbe, što bi dovelo do općeg rasula i bijega, priskočio je ban
Derenčin u pomoć oslabljenom lijevom krilu hrvatske vojske. Štoviše, sam ga je knez

Tijek Krbavske bitke

Bernardin pozvao upomoć snažnim povikom, upozoravajući ga da je on ... *bio začetnik boja* ... te da sada svojom hrabrošću treba izvojevati pobjedu. Iako je ban Derenčin vjerojatno poslao sve preostale snage u pomoć ugroženom lijevom krilu hrvatske vojske, ipak banova pomoć nije bila pravovremena i dovoljno snažna te je bitka nepovratno izgubljena. Kao glavni zapovjednik hrvatske vojske, ban Derenčin se do kraja bitke junački borio te je do zadnjeg trenutka nastojao među vojnicima održati bojni poredak, ali nakon što mu je proboden konj bio je savladan i zarobljen.

Ostaci srednjovjekovne utvrde Udbine

Od hrvatskih velikaša, iz bitke se spasio samo knez Bernardin Frankapan, koji je vjerojatno nakon što mu je razbijen bojni red, slijedio svoje pješake u povlačenju do nabujale Krbave te došao do crkvice Sv. Marka. Na tom su se mjestu Bernardinovi pješaci bacali u rječicu da bi se spasili, a on sam s nekolicinom svojih konjanika, uspio prijeći rijeku te se zaputio prema utvrđenoj Udbini, koja se od toga mjesta nalazi udaljena samo nekoliko stotina metara uzbrdo i u kojoj se nalazila njezina posada. Bernardin je ispravno vjerovao da Osmanlije nemaju namjeru opsjedati grad, nego nastaviti put prema Bosni. Osmanlije vjerojatno nisu ni imali opsadne sprave jer su išli u pljačkaški pohod, a ne u osvajanje utvrda i prostora. Najvjerojatnije je knez Bernardin kraj bitke dočekao u sigurnosti udbinske utvrde.

Nakon bitke na bojnju je polju ostalo ležati mnoštvo mrtvih i teško ranjenih hrvatskih vojnika koji su umirući glasno jaukali. Prema legendi tlo je bilo toliko natopljeno njihovom krvlju te da je zato i dan danas zemlja na Krbavskom polju crvena. Preostali su se hrvatski vojnici u strahu razbježali po polju tražeći sigurnost u šumama koje i danas okružuju Krbavsko polje. Ipak, većinu su ih pohvatali osmanski konjanici i odveli u zarobljeništvo.

Jakub paša nedugo je nakon pobjede na Krbavskom polju s vojskom napustio Hrvatsku. Ubrzo nakon dolasku u Bosnu Jakub je paša nastojao dobiti otkupninu za zarobljene hrvatske i slavonske plemiće. Tako je već mjesec dana nakon bitke zarobljeni ban Derenčin stupio u kontakt sa dubrovačkim trgovcima, moleći ih da se obrate hrvatsko-ugarskom kralju Vladislavu II. za pomoć u skupljanju otkupnine. Kasnije je odveden u Carigrad, gdje su mu danima na stolu na zlatnom pladnju servirali odrubljenu glavu njegova sina, koji je poginuo u Krbavskom boju. Na kraju je ban Derenčin i umro u osmanskom zarobljeništvu.

Novoizgrađena Crkva hrvatskih mučenika u Udbini

Uzroke teškoga hrvatskoga poraza na Krbavskom polju prvenstveno treba tražiti u lošem izboru ratne taktike, da se Osmanlije dočeka na otvorenom polju, a ne u klancima, i zasjedi koju je nudila sama priroda, kao što su to predlagali knezovi Frankapani, te u loše naoružanoj hrvatskoj vojsci. Isto tako, pobjedi osmanske vojske svakako je pogodila činjenica da su njihove postrojbe većinom bile sastavljene od prokušanih ratnika, potom da je osmanska vojska bila brojnija u konjaništvu te u taktički dobrom potezu Jakub paše koji je poslao dio svojih konjanika da hrvatskoj vojsci priđu s leđa i u ključnom je trenutku iznenade napadom.

Nakon bitke Osmanlije nisu osvojile znatnije dijelove Hrvatske, prvenstveno zato što su njihovi tadašnji ratni planovi bili usmjereni osvajanju na sjeverozapadu, prema srednjoj Europi, ka širokim ravninama Podunavlja i Panonije. Osim toga, uspješni vojskovođa i pobjednik na Krbavskom polju, Jakub paša za nagradu je premješten u Rumeliju, što je svakako utjecalo na daljnji tok osmanskih ratova i osvajanja Hrvatske. Ipak, veliki gubitak plemstva i seljaka te osjećaj opće nesigurnosti potaknuli su daljnja iseljavanja hrvatskoga stanovništva s područja Like i Krbave. Zbog gubitka stanovništva taj se prostor nije dugo mogao braniti, te je 1527. godine i potpalo pod osmansku vlast. Bitka na Krbavskom polju usjekla se u pamćenje hrvatskog naroda kao velika katastrofa koja je oblikovala daljnji tijek povijesti čitave Hrvatske. ■

Adresa autora: Hrvoje Kekez, prof., Odjel za srednjovjekovnu povijest, Hrvatski institut za povijest, Opatička 10, Zagreb

Sažetak predavanja za Sjednicu VPV-a u Zagrebu 2010.

Plemstvo u Zagrebu

Ružica Kolarević-Kovačić

Sažetak

Kao sijelo novo proglašene zagrebačke biskupije i biskupa Zagreb je ubrzo počeo privlačiti ne samo obrtnike, trgovce, umjetnike već i plemiće. Na Kaptolu uz biskupe, koji su u ovo vrijeme najčešće iz plemićkih obitelji žive i kanonici, koji su također dijelom iz plemićkih obitelji. Već s prvim Arpadovićima u grad stižu kao stanovnici i plemići kao na pr. kraljev pristav, a vjerojatno i župan Vratislav (1198.) iz porodice Aka, pristav Petar. Provala Tatara nakratko zaustavlja razvoj, da bi se nakon »Zlatne bule« Bele IV. i proglašenja Zagreba kraljevskim gradom ubrzao razvoj Gradeca. To uvjetuje da se već u 13. stoljeću, a naročito u kasnijim stoljećima sve više plemića seli na Gradec

Za vrijeme boravka u Hrvatskoj kralj je najčešće boravio na Kaptolu. Kako je kraljevska palača bila ruševna kralj Karlo Robert je naložio banu Mikcu Prodaniću da sagradi »nove kraljevske dvore« na Gradecu. Blizu ovog kraljevskog dvora počeli su graditi svoje kuće i pojedini plemići. Kako su ove kuće bile zidane u to vrijeme počeli su ih nazivati palačama. Takvu palaču su u blizini kraljevskih dvora imali napr. I sinovi bana Mikca Prodanića, Akuš i Stjepan.

Ratovi između oba dijela grada – Kaptola i Gradeca, utvrđivanje Gradeca, ratovi grada sa plemićima koji su pokušavali umanjiti njihove slobode, napadi i neprestana opasnost od Turaka postepeno pretvaraju Zagreb u središte kulturnog i političkog života Hrvatske. Već u 16. i 17. st. Hrvatski sabor sve češće zasjeda u Zagrebu, na Gradecu ili u biskupskom dvoru, a nakon požara u Varaždinu, sabor potpuno seli u Zagreb. Opasnost od Turaka, pokušaji organiziranja obrane uvjetuju da se sve vrhovne staleške ustanove – ban, sabor, uprava i dr. – sele u Zagreb. Zagreb postaje sjedište vojnih oblasti, u njemu borave generali, ustanove civilnog i vojnog suda Hrvatske, pa kao takav napose privlači i velikaške i plemićke obitelji Time se zapravo već od 15. st, a naročito u 16, 17. i 18. st.

ubrzava naseljavanje hrvatskih plemića u Zagreb. U početku plemići grade svoje palače prvenstveno u Gradecu uz obrambene zidove i najčešće u blizini kraljeve palače. U ovo prvo vrijeme to su pretežno velikaši – Erdödy, Rauchi, Jelačići dr., ali i plemići Oreški, Raffay i dr. U početku se plemići nisu miješali u gradske prilike i držali su se pomalo odvojeno od ostalih građana. No, preseljenje staleških ustanova – uprave, sudova i dr. a i sve većim potrebama i razvojem grada i plemići se uključuju u njegovu upravu i pomažu u njegovoj izgradnji i potrebama. Već od 17. st. plemiće ne samo da grade zidane palače oni ih nastoje uljepšati i pozivaju istaknute umjetnike iz svijeta-Talijane i dr. da umjetnički izgrade lijepa palača i ukrase i njihovu unutrašnjost u skladu sa svim stilovima i umjetničkim tendencijama tadašnje Evrope. Plemići svojim sredstvima sudjeluju u izgradnji crkava, pomažu u izgradnji i organizaciji škola i drugih kulturnih manifestacija. Pri dolasku kraljeva u Zagreb plemići su se međusobno natjecali tko će bolje urediti svoju palaču. Plemići koji žive u Zagrebu, velikim dijelom bivaju i sahranjeni u Zagrebu, u početku najčešće u crkvama a kasnije na novo otvorenim grobljima.

U toku 18. i u 19. st. plemići počinju graditi palače i u donjem gradu, npr. Grof Tomo Erdö gradi palaču u Ilici, prvu velikašku palaču u Donjem gradu.

Kako u početku nije bilo popisa, a i kada su postojali prvi popisi plemići se najčešće nisu nalazili u njima. Oni su bili popisivani kao plemstvo županije ili prema svojim posjedima, pa je u ovo prvo vrijeme teško utvrditi točan broj plemića u Zagrebu. Prema postojećim podacima oko 1800. godine Zagreb je imao oko 8.000 stanovnika od kojih je prema nekim podacima bilo preko 1800 plemića.

Iz svega rečenoga moći ćemo sa sigurnošću utvrditi da su upravo plemići nastanjeni u Zagrebu imali značajnu ulogu u razvoju grada, njegove uprave, kulture, umjetnosti, graditeljstva, prosvjete i svih drugih važnih djelatnosti za razvoj grada. ■

Adresa autor: Ružica Kolarević-Kovačić, Arhivski savjetnik u mirovini (Hrvatski državni arhiv)

Naši novi članovi

Zlatko Barabaš

protonotar i herold Hrvatskog plemićkog zbora

Osnovni podatci o članovima plemićkih porodica koji su tijekom 2009.–2010. godine primljeni u HPZ i kojima su predane povelje na zasjedanju Velikoga plemićkoga vijeća u Starogradskoj vijećnici u Zadru 25. travnja 2009.

Petar i Tatjana Baturić

U rodovsko bračko plemstvo ubraja se i porodica Baturić. Njezin se rodonačelnik Cvitan spominje 1460. godine i prema se prvo prozvaše Cvitanić, a kasnije, od njegovoga unuka Cvitana zvanog Baturić, djeca se počinju prezivati Baturić. U popisu plemstva Ivana Ivaniševića iz 1657. godine zabilježena je i porodica Baturić s dvojnim prezimenom Baturić ili Šimić, a taj je popis poslan na potvrdu i potvrđen od strane mletačkih vlasti. Rodoslovlje porodice Baturić iz Pučišća možemo pratiti od 1460. godine do danas.

- Petar, rođen 1928. g. neuropsihijatar, primarius, doc. dr., u mirovini, a živi u Zadru.
- Tatjana, rođena 1946. g., supruga Petra, specijalist pneumoftiziolog dr. med., mr. sc., živi u Zadru.
- U stare plemićke obitelji otoka Brača ubraja se i obitelj Baturić, a njihov se predak Mattio spominje u popisu plemića iz 1750. g. Na popisu plemića grofa Goessea iz 1802. g. nalazi se porodična zajednica pl. Baturića.

Goran Borelli

Podrijetlo porodice Borelli potječe od Vikinga, zatim iz Normandije, a u Dalmaciju su otišli iz Bologne. Naslov grofa Vranskog dobiva predak Frane od Mletaka 1752. g. a plemstvo potvrđuje i austrijska vlast 1822. g.

- Goran, rođen 1949. g. rođak našeg pokojnoga člana Igora, dipl. ing. kemijske tehnologije, a živi i radi u Zagrebu.

Rastko Davila

Porodica Davila pripadala je plemstvu Cipra za vrijeme mletačke vladavine, a prema povelji izdanoj 1673. godine Hinku Katarini. Inače, Enrico Caterino Davila bio je povjesničar i voskovođa, a njegovi potomci u 18. st. dolaze u Kotor.

- Rastko, rođen 1947. g. po zanimanju inženjer brodstrojarstva, živi i radi u Kraljevici.

Štefanija, Zrinka i Hrvoje Ivanišević

U stare plemićke porodice ubrajamo i porodicu Ivanišević iz Makarske, a podrijetlom je iz Mostara. Potvrda plemstva potječe od Mletaka iz 1771. god. a plemstvo od Austrije podijeljeno je 1829. god.

- Štefanija, rođena 1941. g. supruga našeg člana Josipa, dr. medicine-kirurg, živi u Stuttgartu.
- Zrinka, rođena 1972. g. kći člana Josipa, dr. stomatologije, a živi sa suprugom i sinom u Švicarskoj.
- Hrvoje, rođen 1968. g. dipl. menager, a sa suprugom i djecom živi u Čakovcu.

Antun Jurjević

Porodica Jurjević pripada u hrvatsko praplemstvo podrijetlom iz Bosne, a plemstvo s pridjevkom de Toul dodijelio je car Leopold I. 1659. god., a proglašeno je u Hrvatskom saboru 1661. Kasnije, tj. 1816. god. potvrđeno je plemstvo i u Virovitičkoj županiji. Danas ta porodica živi u dvije grane, Slavonskoj i Primorskoj.

- Antun, rođ. 1943. g. potomak slavonske grane, po zanimanju dipl. ing. građevine, u mirovini, živi s obitelji u Jastrebarskom.

Davor Kallay

Porodica Kallay potječe iz Mađarske gdje se kao znamenita spominje već 1056. god. pa se ubraja u praplemstvo. Dokumentirano rodoslovlje počinje 1195. god. a od porodičnih grana danas postoje dvije mađarske i jedna hrvatska. Hrvatsko rodoslovlje počinje oko 1670.g., a dijeli se na granu iz Grančara i Batine.

- Davor, rođen 1963. g. sin našeg pok. člana Marijana, po zanimanju dipl.ing.prometa, radi i živi s obitelji u Zagrebu.

Karmela, Silvana, Ivana i Jerko Kuščić

Porodica Kuščić potječe od roda Stipančić i pripada praplemstvu otoka Brača, prvi Kuščić, Frane, spominje se 1423. godine, a predak naših članova Andrija Kuščić potječe iz Pražnica i spominje se u popisu plemića 1796. godine.

Godine 1657. u popisu bračkih plemićkih obitelji koji je sastavio brački plemić Ivan Ivanišević nalazi se i porodica Kuščić, a taj je popis predočen mletačkim vlastima na potvrdu i potvrđen.

Rodoslovlje porodice Kuščić iz Postira možemo pratiti od 1796. godine do danas kroz sedam posljednjih pokoljenja.

- Karmela, rođena 1940. g. rođakinja naših dosadašnjih članova, dr. neurologije i psihijatrije, živi u Zagrebu.
- Silvana, rođena 1970. g. kći Karmele, inženjer građevine, a živi i radi u Zagrebu.
- Ivana, rođena 1983. g. kći Karmele, pravosudni policajac, živi i radi u Zagrebu.
- Jerko, rođen 1980. g. sin Karmele, dipl. inženjer elektrotehnike, radi i živi u Zagrebu.

Marijan Marijašević

Porodica Marijašević potječe iz Novog Vinodolskog, a prva potvrda plemstva potječe iz 1480. god., izdana od kralja Matije Korvina. Plemstvo potvrđuje kralj Leopold I. godine 1672. Antonu, braći i sinovima, a kasnije i Hrvatski sabor 1751. god.

- Marijan, rođen 1951. g. rođak našeg člana Božidara, viši inženjer u INI, a radi i živi u Ivanićgradu.

Dubravka Maroja-Manojlović

Sloju bračkih izvornih rodovskih plemića pripadala je i porodica Maroi, a dokumentacija potječe iz 1657. god. U popisu plemića »Nota de Nobili« iz 1738. god. spominje se plemićki sudac Juraj Maroi u Supetru, od kojeg potječe ogranak današnjih Maroja.

- Dubravka, rođena 1957. g. kći našeg člana Hrvoja, privatni poduzetnik, a živi i radi u Zagrebu.

Katarina Portada

Plemstvo obitelji Portada i naslov »conte Veneto« dodijeljeno je 1780. god. precima Mati i Nikoli te upisano u »Libro aureo«. Godine 1787. primljeni su u Vijeće grada Paga i upisani u knjigu plemića.

- Katarina, kći i sestra naših članova Darka i Tomislava, rođ. 1982. g., laboratorijski tehničar, a živi i radi u Zagrebu.

Davor, Đurđica, Anamarija, Matija, Jelena i Nikola Pozojević

Porodici Pozojević plemstvo je dodijelio kralj Rudolf II. godine 1575., i to Đorđu za zasluge u borbi s Turcima. U Torontalskoj županiji priznanje plemstva potvrđeno 1821. god. precima Miklosu, Matiji, Janosu i Imri. U Zboru imamo već člana dr. Gaja iz ove porodice.

- Davor, rođ. 1953. g. dipl.ekonomist, a radi i živi s obitelji u Zagrebu.
- Đurđica, supruga Davora, rođ. 1958. g. samostalni referent.
- Anamarija, kći Davora i Đurđice, rođ. 1988. student filozofije u Zagrebu.
- Matija, sin Davora i Đurđice, rođ.1985. g., apsolvent elektrotehnike u Zagrebu.
- Jelena, kći Gaje, rođ. 1986. g. student farmacije, a živi u Zrenjaninu.
- Nikola, sin Gaje i brat Jelene, rođ.1988.g. student medicine, živi u Zrenjaninu.

Petar Rakamarić

Porodica Rakamarić je stara hrvatska plemićka obitelj iz Karlobaga, nekadašnje Scrisse. Nikola Rakamarić, karlobaški plemić, prebjegao je 1525. godine u Pag, nakon što je Karlobag (nekoć Bag, Scrisa) bio uništen od Turaka. Od njega, pa sve do danas u kontinuitetu se može pratiti rodoslovlje ove plemićke obitelji.

- Rod Rakamarić tek se u 17. stoljeću razgranao u tri loze.
- Potomci Franine loze; braća, dr. Frane Petar, biskup, Vid i sinovi Frane pok. Jurja, primljeni su u plemićko vijeće grada Paga 3. travnja 1787. a 28. listopada 1793. godine u plemstvo grada Nina. Svjedožbu o pripadnosti paškom plemstvu izdala je nadbiskupska kurija (nadbiskup Ivan Carsana) za Rakamariće dana 24. rujna 1789.
- Petar, rođ. 1942. g. profesor na Fakultetu strojarstva i brodogradnje u Zagrebu, sada u mirovini, a živi u Zagrebu.

Tonko Tabain

Porodica Tabain stara je plemićka porodica iz Korčule, a pretke nalazimo u plemićkom vijeću 1430. god., koje je priznala mletačka vlast pa sve do ukinuća vijeća 1806. god. od strane Francuza. Na popisu plemstva za Dalmaciju iz 1802. god., dostavljeno grofu Gouesseu, i u popisu iz 1804.–1806. god. za Blato nalazimo pretke ove porodice i temeljem dokumenata pratimo njihov kontinuitet.

- Tonko, rođ. 1923. g. profesor na fakultetu strojarstva i brodogradnje, sada u mirovini, živi u Vela Luki.

Dunja, Goranka, Vera i Sanja Vučetić

Porodica Vučetić potječe iz Brinja i Cseneya, a plemstvo je prvi put dodijelio car Maksimilijan 1569. god. Radmanu, uskočkom vojvodi. Car Leopold 1652. god. dodjeljuje plemstvo Pavlu i potomcima. Vučetići su bili vojni časnici, suci i svećenici u području Vojne krajine, a od njih i potječu današnji potomci.

- Dunja, rođ. 1984. g., kći našeg člana Stipe, zubni tehničar, radi i živi u Zagrebu.
- Goranka, rođ. 1961. g. kći našeg člana Mile, dipl.inženjer građevine, živi i radi u Zagrebu.
- Vera, rođ. 1953. g. kći Ivana, dipl.ekonomist u mirovini, a živi u Zagrebu.
- Sanja, kći člana Mile i sestra Goranke, rođ. 1965. g., dr. stomatologije, živi i radi u Zagrebu.

Kandid, Helena i Damir Zudenigo

Porodica Zudenigo potječe iz grada Raba, a prvi predak spominje se već u popisu plemića 1372. god.; njihov kontinuitet možemo pratiti do danas temeljem dokumentacije Zadarskog arhiva. Postoji rapska i hvarska grana.

- Kandid, rođ. 1932. g. pripadnik rapske grane, nastavnik u mirovini, a živi u Zadru.
- Helena, rođ. 1960. g., kćerka Kandida, odvjetnica, a živi i radi u Zadru.
- Damir, rođ. 1963. g., sin Kandida i brat Helene, doktor medicine, a živi i radi u Zagrebu. ■

U posjetu mađarskom plemstvu

Branimir Vuchetich

U društvu naših domaćina u Mađarskoj

Dana 12. lipnja 2009. krenusmo na put u Mađarsku. Samo tri putnika: naš predsjednik Ivo pl. Durbešić, Kornelije pl. Kallay, čijim se vozačkim znanjima u povjerenju prepustismo, i pisac ovih redaka Branimir pl. Vuchetich.

Razlog našeg puta bio je srdačan poziv mađarskoga plemstva da ih posjetimo. Naša veza bio je naš kućedomaćin dr. Janoš Peter pl. Horkovics, po struci liječnik, dalekim porijeklom Hrvat, a narodnosti Mađar, koji je veliki dio svoga života proveo u Slovačkoj, gdje se i školovao. Živi i radi u Njemačkoj, odakle živo prati politička zbi-

vanja u svojoj domovini Mađarskoj. Predsjednik je mađarske plemićke udruge i pokretač našeg sastanka.

Pronašli smo ga nedaleko od Budimpešte u njegovoj velikoj kući, a da bi smo ga tu lakše našli, istaknuo je hrvatsku i mađarsku zastavu. U neposrednoj blizini postoji dvorac njegovih predaka. Tu ostadosmo čitavo popodne i večer. Tema razgovora bilo je hrvatsko i mađarsko plemstvo. Krijepili smo se jelima i sladili vinima, kao što to i dolikuje pravim plemićima.

Idućega dana dopodne posjetili smo u gustoj šumi skriveni grob Arpada praoca ugarskih kraljeva. Uklesan u stijeni kao da je najavio čvrstoću i snagu svoje kasnije dinastije.

Nakon toga naš domaćin pokazao nam je veliko zemljište u blizini mjesta svoga stanovanja (oko 3000 ha). Tu niče grad – utvrda opasan kulama od kojih svaka predstavlja muzej, jednu od mnogih mađarskih pokrajina. Ovdje radi oko pedeset mladih dobrovoljaca koji se brinu o konjima i autohtonoj stoci. Mnogi se bave borilačkim sportovima,

po kojima su Mađari naročito poznati, npr. mačevanjem, jahanjem i streljaštvom. Na tom se mjestu osim sportskih, odvijaju glazbena i općenito kulturna događanja.

Popodne u jednoj raskošnoj palači u Budimpešti sastali smo se s mađarskim plemstvom. Uz državne zastave obje udruge, izvedene su nacionalne himne. Mnogi prisutni bili su vidno ganuti ovakvim otvorenjem. Nakon pozdravnog govora dr. Horkovicsa, govorio je predsjednik Ivo pl. Durbešić. Govorio je o našim ciljevima, uspjesima, ali i problemima. Njegovo izlaganje izazvalo je živi interes prisutnih novinara koji su postavili mnoga pitanja. Na sve to naš je predsjednik znalacki odgovarao. Potom se prišlo potpisivanju deklaracije, koju uz mađarske prijatelje, potpisujemo i nas trojica hrvatskih plemića. Cilj nam je razvijati prijateljske, povijesne i kulturne veze. Vrijeme je brzo odmicalo i došlo je vrijeme da se oprostimo. Rastanak je bio kao da ostavljamo davno poznate prijatelje, a vjerujem da ćemo ih ponovno vidjeti.

Istoga dana, na jezeru Balaton u ladanjskom dvorcu, bili smo gosti Tomaša Kallaya. On nas je ovdje lijepo ugostio. Tu smo proveli nezaboravne trenutke uz njega i njegovu milu suprugu. Oboje agronomi, humanisti, pobožni ljudi, ljubitelji Hrvatske. Pripadaju prastarom plemstvu Mađarske, starijem od tisuću godina, što ne ističu, te ostaju skromni i zatajni. Tomaš Kallay visoki je djelatnik Reda Malteških Vitezova. Kada je trebalo, nije se libio sam sjesti u kamion i uz opasnost za vlastiti život nekoliko puta dovoziti humanitarnu pomoć napaćenoj Hrvatskoj. U tome ga je svesrdno pomagao njegov rođak, a naš član Kornelije pl. Kallay.

Doviđenja drago naše mađarsko plemstvo! Odlazimo od Vas ohrabreni i uvjereni da naša hrvatska plemićka udruga može još mnogo toga dobra i korisna učiniti za naš dom i narod.

Danas su prošla vremena u kojima se sustavno uništavalo plemstvo. Prestala su na sreću proganjanja ljudi i uništavanja kulturnih dobara.

Mi možemo danas bez straha obnoviti povijesne i kulturne veze plemstva ne samo sa našim susjedima Mađarima, nego i s ostalima iz Austrije, Slovenije i Italije.

VIRIBUS UNITIS! Zajedno smo jači!

Deklaracija o prijateljstvu s Udrugom mađarskog plemstva

Pročitali smo

Rijeka 11.03.2010. U Državnom arhivu Rijeka potpisane su darovnice kojima **Vesna pl. Draganić Vrus**, iz Opatije Državnom arhivu Rijeka daruje arhiv plemićke obitelji Draganić-Vrančić iz Pirovca iz razdoblja od 16. do 20. stoljeća, a obiteljsku knjižnicu s 339 naslova iz istog razdoblja Općini Pirovac kraj Šibenika. Tom prilikom ona je Općini Pirovac predala u skrbništvo obiteljsku grobnicu u kojoj je smješten gotički sarkofag s re-

liefnim prikazom Majke Božje s Djetetom među anđelima, što su ga 1447. prema nacrtu Jurja Dalmatinca isklesali Andrija Budičić i Lorenzo Pincino.

Obiteljska knjižnica Draganićevih utemeljena je u Pirovcu 1505. godine. Najstariji naslov knjižnice tiskan je 1505. godine i s potpisom je Mihovila Vrančića, oca čuvenog hrvatskoga polihistora, leksikografa i izumitelja Fausta Vrančića.

Vesna pl. Draganić Vrus članica je Hrvatskoga plemićkog zbora.

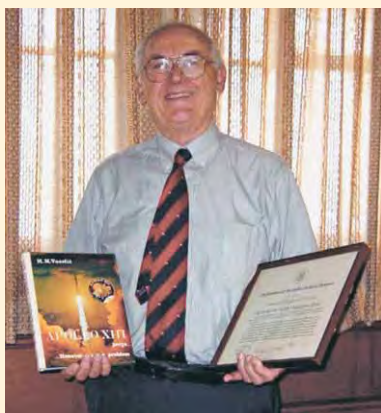
Intervju objavljen 17. 10. 2010. na t portalu.hr pod znakovitim naslovom »Navijali smo da Apollo 11 promaši Mjesec« s **Mike Vučićem**, konstruktorom brodova svih misija Apollo i glavnim čovjekom NASA-e za krizne situacije slijetanja ljudi na Mjesec.

Faust Vrančić izumitelj padobrana

Pročitali smo

Mike Vucelić autor knjige Apollo 13

Brod Apollo 13

Oženjen je Bavarkom Inge s kojom ima dva sina Alexandra i Nicholasa. Hrvatsku posjećuje najmanje jednom godišnje i tom prilikom posjeti i HPZ.

više: portal.hr/scitech

Manje nam je manje poznato da je Mike Vucelić plemić i član Hrvatskoga plemićkoga zbora, ali i američki heroj. U Hrvatskom plemićkom zboru održao je predavanje o svom radu na Apollu. Danas ovaj vitalni 81-godišnjak, koji je za spašavanje posade Apolla 13 primio od američkoga predsjednika Richarda Nixona najveće priznanje Medal of Freedom.

Tijekom intervjua Vucelić je s ponosom pokazao malenu značku s brojem 181, koja dokazuje da je član Hrvatskoga plemićkoga zbora (HPZ). Car Franjo Josip dodijelio je plemićku titulu njegovu pradjedu Rafaelu Vuceliću, časniku slunjske pukovnije.

Nekoliko crtica o našem članu plemiću i američkom heroju Mike Vuceliću. Rođen je 1930. u Garešnici. Diplomirao je 1954. godine na Strojarskom fakultetu u Zagrebu, a zatim se kao mladi inženjer zaposlio u Mercedes Benz u Njemačkoj. Godine 1956. otišao je u SAD, gdje se zaposlio na konstrukcijama malih aviona i vrhunac je dosegao u programu Apollo.

Prikaz monografije o obitelji Tartaglia

Siniša Tartaglia

Ova monografija o obitelji Tartaglia i njihovih 850 godina povijesti ponajviše je vezana uz Split. No, budući da su pojedinci živjeli i djelovali u Bosni i Hercegovini, Beogradu, Zagrebu i Njemačkoj, spominju se i te sredine.

U prvom dijelu govori se o povijesti obitelji, o nastanku prezimena i o etnosu. Potom se obrazlaže kako je dobivena titule conte i opisuje se grb i njegov nastanak. U najvećem poglavlju govori se o genealogiji i obiteljskom stablu. Pod utjecajem suvremeno-ga doba u stablo smo uz 97 muških potomaka uvrstili kćeri i supruge, onoliko uspješno koliko smo mogli otkriti. Sve ovo smo podijelili po stoljećima. Unutar životopisa svih 97 muškaraca ubacili smo poglavlje »250 najtežih godina u povijesti Splita 1470–1724«. U tom teškom razdoblju bilo je 8 generacija Tartaglie, odnosno ukupno 20 muških predstavnika.

U drugom dijelu monografije opisuju se posjedi, feudalno imanje u Konjskom, ali i zemlje u Kaštelima i Splitu. Osvrnuli smo se na sve kuće koje su u Splitu bile u posjedu obitelji ili pojedinih članova, napose na staru baroknu palaču. Spominju se i druge nekretnine, dućani i lože u kazalištu.

Na kraju navodimo i sve ulice u Splitu i Zagrebu koje nose ime po nekom od naših predaka.

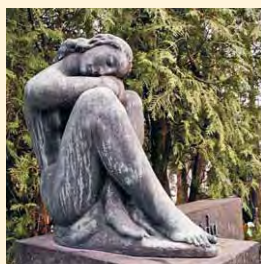
Dva ugledna splitska stručnjaka napisat će kao recenzenti svoj prilog, što ovaj rad posebno obogaćuje.

Iako samo monografija jedne obitelji, ova je knjiga i svjedočanstvo o dijelu povijesti grada Splita.

In memoriam...

A. Agustinčić: Tuga
(Mirogoj 1930)

Andrija pl. Bartholovich dipl. ing	1945. – 2010.
Doc.dr.sc. Petar pl. Baturić	1928. – 2010.
Michael markiz Bona dipl. ing.	1918. – 2010.
Vesna grofica Draganić – Vrus	1931. – 2010.
Pedro pl. Kuscich	1929. – 2010.
Prof.dr.sc. Tonko pl. Tabain	1923. – 2010.
Doc.dr.sc. Sergio pl. Zergollern	1928. – 2010.

Na grobu Sergija pl. Zergollerna

Upute autorima

1. Općenito

GLASNIK HRVATSKOGA PLEMIČKOG ZBORA (GHPZ) je službeno glasilo Hrvatskoga plemićkog zbora (HPZ) i objavljuje znanstvene i stručne članke iz područja djelovanja plemićkog staleža i rada HPZ-a. Članke treba dostaviti u elektroničkom obliku na adresu Hrvatski plemićki zbor s naznakom za glasnik »HPZ«, Jurišićeva 1a, HR-10000 Zagreb, e-adresa: hpz@postnet.hr

2. Sadržaj Glasnika

Glasnik objavljuje znanstvene i stručne članke iz svog područja djelovanja i uloge plemstva danas na novim saznanjima te vijesti iz rada Hrvatskoga plemićkog zbora.

3. Članak

Glasnik objavljuje znanstvene i stručne članke, pregledne članke i prethodna priopćenja, te vijesti iz rada HPZ-a. Poželjno je da opseg članka, uključivo prinosi (tablice, slike, ...), ne prelaze jedan autorski arak (16 stranica A4 formata s dvostrukim proredom i marginama 2.5–3.0) odnosno 10000–12000 znakova. Jedna autorska kartica sadrži do 30 redaka.

4. Recenzija

Znanstveni se i stručni članci recenziraju. Brzina kojom će se članak objaviti ovisi o primjedbama recenzenata i o tome je li rukopis izrađen prema uputama. Autori su u potpunosti odgovorni za sadržaj članka.

5. Priprema i dostava rukopisa

Radovi za recenziju dostavljaju se u elektroničkom obliku i ispisu na računalnom pisaču. Rad mora biti napisan na hrvatskom jeziku te pripremljen uz pomoć jednoga od računalnih programa za obradu teksta koji je spojiv s programom Microsoft Word 97. Veličina je papira A4 (210 mm ´ 297 mm), a margine sa svih strana trebaju iznositi 25 mm. Svaka stranica rada mora biti obrojčana u donjem desnom kutu. Treba koristiti slova tipa Roman (*Times New Roman*), veličine 12 (osim ako nije drugačije naznačeno) te pisati s dvostrukim proredom. Ne treba podebljavati, podcrtavati niti na bilo koji drugi način isticati bilo koji dio teksta, osim ako nije to zahtijevano u ovim uputama. Treba izbjegavati uporabu podrubaka, tzv. fusnota, u tekstu rada.

Za crteže, grafikone, dijagrame i sl. potrebni su njihovi izvornici u vektorskom obliku. Svaka slika ili tablica dostavlja se na zasebnom radnom listu.

Potrebno je dostaviti jedan jednostrano ispisan primjerak te jednu elektroničku inačicu rada (CD-ROM, e-mail) zajedno s tablicama i slikama.

6. Struktura članka

Pripremljeni članak za objavu navedeni u sljedećim točkama.

- 6.1. **Naslov.** Treba biti što je moguće kraći te istodobno davati dobar uvid u bit rada. Piše se velikim početnim slovima i ostalim slovima u skladu s hrvatskim pravopisom, podebljano, veličine slova 14, usredišten na raspoloživom prostoru.
- 6.2. **Autori rada.** Pišu se ispod naslova rada bez titula, podebljano, smješteno na početku papira, prvo ime, a zatim prezime autora; autori se odvajaju zarezom.
- 6.3. **Titule i adrese autora.** Pišu se na samom kraju rada. Uz titulu te ime i prezime treba napisati točnu adresu autora, broj telefona i e-pošte.
- 6.4. **Sažetak.** Treba sadržavati najviše 15 do 20 redaka, u kome treba opisati predmet članka, primijenjene metode i podloge, područje članka te sažeti prikaz najvažnijih zaključaka.
- 6.5. **Ključne riječi.** Rad mora sadržavati do 7 ključnih riječi temeljem kojih je prepoznatljiv.
- 6.6. **Glavni tekst rada.** Glavni bi tekst rada trebao biti podijeljen u odgovarajuća poglavlja. Pojedina se poglavlja mogu prilagoditi predmetnom radu.
 - 6.6.1 **Uvod.** Trebao bi sadržavati predmet istraživanja, dati pregled prijašnjih istraživanja iz predmetne problematike te utvrditi položaj ovodobnih istraživanja.
 - 6.6.2. **Pregled dosadašnjih istraživanja.** U ovisnosti o predmetu rada, njegovoj obuhvatnosti i interesu, ovo može biti posebno poglavlje.
 - 6.6.3. **Predmet rada.** Mora se iznijeti tako da objasni razvoj postavki koje osvjetljuju problem istraživanja u radu ili povezuju rezultate istraživanja.
 - 6.6.4. **Podloge, metode i postupak istraživanja.**
 - 6.6.5. **Područje istraživanja.** Treba opisati područje na kojem je istraživanje obavljeno.
 - 6.6.6. **Rezultati istraživanja.** Odabrati najpovoljniji način prikazivanja rezultata istraživanja. Nikako ne treba prikazivati iste podatke na dva načina, npr. grafički i tablično.
 - 6.6.7. **Rasprava.** Ovo bi trebalo biti odvojeno poglavlje, iako pokatkad rezultat istraživanja i rasprava mogu biti prikazani zajedno.
 - 6.6.8. **Zaključci.** Ovo, završno poglavlje mora biti sastavni dio rada. U njem se donose osnovni, sažeti zaključci.
 - 6.6.9. **Literatura** (Vidi poglavlje 7.3.)

7. Uređenje članka

- 7.1. **Naslovi.** Naslovi moraju što je više moguće biti kratki s uključenim ključnim riječima. Naslovi poglavlja, tablica i slika trebaju započeti velikim slovom, a ostale se riječi, osim imena osoba i zemljopisnih imena, pišu malim početnim slovom. Iza naslova ne dola-

zi točka. Mjerne jedinice u zaglavlju tablica, naslovima slika i naslovima tablica trebaju doći iza zareza (npr. Minimalna dužina m, km).

7.2. Mjerne jedinice. Dopušteno je rabiti samo nacionalne zakonite mjerne jedinice koje pripadaju sustavu SI (System International). U skladu s tim nazive jedinica i njihove znakove treba pisati prema zakonskim odredbama odnosno hrvatskim i međunarodnim normama.

7.3. Navođenje i popis literature. Radovi se u tekstu navode prema harvardskom sustavu. U zagradi se nalazi prezime prvoga i možebitno drugoga autora rada, nakon čega slijedi godina izdanja, npr. (Plemić 2009) odnosno (Plemić i Vitez 2009). Ako rad potpisuje više od dva autora, nakon prezimena prvoga autora treba rabiti kraticu *et. al.*, npr. (Plemić *et. al.* 2009). Ako uzastopce treba navesti više radova, podatci se za pojedine radove odvajaju zarezom, a u slučaju više radova istoga autora u jednoj godini treba ih razlučiti dodavanjem latiničnih slova, npr. (Plemić 2009a, Plemić 2009b, Vitez 2006). Popis se literature nalazi u posebnom poglavlju rada poredan abecednim redom prema prezimenima prvoga autora. Ako je izvor literature knjiga ili članak, bibliografska jedinica mora sadržavati ove sastavnice (ovim redom):

- ime autora (ako je on poznat, ime urednika odnosno naziv organizacije izdavaatelja)
- godinu izdanja
- naslov rada u izvornom jeziku i prijevod na engleski
- puno ime, godište i broj publikacije u kojoj je rad objavljen te broj stranica za knjigu odnosno početna i završna stranica za članak iz časopisa
- naziv izdavača i mjesto izdanja (za knjige).

Ako je izvor na Internetu, potrebno je navesti nadnevak i mrežnu adresu korištenih dokumenata.

Primjeri:

Časopis:

1. Heimer, Ž., 2008: Grbovi i zastave Zagreba (*Zagreb Flags and Coat of Arms*). Glasnik HPZ 6/2008, str. 57.–61.

Knjiga:

2. Salopek, H., 2007: Ogulinsko-modruški rodovi. Matica hrvatska – Ogulin, Hrvatska matica iseljenika – Zagreb i Hrvatsko rodoslovno društvo »Pavao Ritter Vitezović« – Zagreb, str. 504 Zagreb 2007

Internetska stranica:

3. Hrvatski plemićki zbor (2009) <http://www.plemstvo.hr> (1. siječnja 2009).

7.4. Slike. Slike su sve ilustracije, crteži, grafikoni, dijagrami i fotografije. Svaku je sliku potrebno priložiti na zasebnom radnom listu. Obrojčana su onim redom kako nailaze u tekstu (slika 1, slika 2). Naslov se stavlja ispod slike. Ključne informacije potrebne za razumijevanje slike nalaze se ispod naslova slike ako nisu već navedene unutar same

slike. Tekstovi kazala dijagrama i grafikona trebaju biti pisani malim slovima, osim prve riječi prvim velikim početnim slovom. Slike trebaju biti upotpunjene sa svim legendama i naslovima zbog navođenja u tekstu.

Primjer:

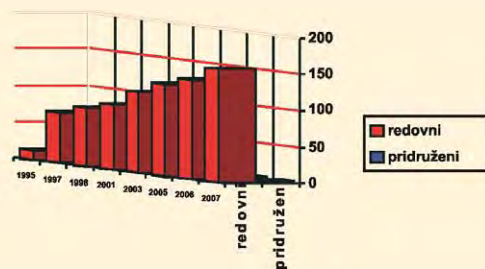

Slika 1. Grb hrvatskoga plemićkog zbora

- 7.5. **Table.** Svaku tablicu treba priložiti na zasebnom radnom listu i pobrojati arapskom brojkom onim redom kako dolazi u tekstu (tablica 1, tablica 2 itd.). Naslov se tablice nalazi iznad njezina gornjega ruba. Tekstovi tablica osim na hrvatskom trebaju biti i na engleskom

Primjer:

Tablica 1. Broj članova tijekom godina / prijevod na engleskom

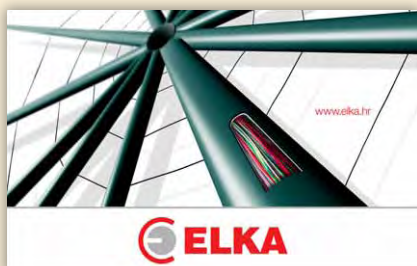
- 7.6. **Podrepci (fusnote).** Podrepci se ne koriste u pravilu u glavnom tekstu rada, ali mogu se koristiti ako priroda članka to zahtjeva.
- 7.7. **Rimske brojke.** Mogu se izuzetno upotrijebiti na dijagramima i grafikonima, a nikako pri odbrojanju u tekstu.

8. Slanje rukopisa u elektroničkom obliku (podsjetnik)

Budite sigurni da su obje inačice (i papirna i elektronička) podjednake. Redosljed poglavlja mora biti kako je navedeno u točki 6.6. ovih uputa, a slike i tablice u datotekama odvojena od teksta. Rabite dvostruki razmak između redaka nakon završetka naslova i odlomaka (2xENTER). Pišite tekst tako da je poravnat jednoliko u odnosu na lijevu i desnu rubnu marginu. Ne rastavljajte riječi u radnoj inačici teksta. Pri unosu teksta pazite na razmak među riječima i nakon pravopisnih odnosno rečeničnih znakova (točke). Osigurajte disk odgovarajućom zaštitom da se izbjegnju oštećenja pri rukovanju.

2010-10-29

Zahvala donatorima i sponzorima

RAČUNALA KONČAR
Vaš pouzdan poslovni partner

Ođovine se u poslovanju na Računala Končar. Promotivne poslovne partnere u obitelji Končar organiziramo radovima – od malih (utrošak), sa zaslonom dijagonalno 11 inča, do velikih zamjena za stolna računala sa zaslonom dijagonalno 17 inča.

Falierovo Betalistište 22, P.P. 202
10002 ZAGREB, Hrvatska
Tel. 01 3855 547
Fax. 01 3855 550
E-mail: pc.prodaja@koncar-inem.hr

Technologija se stila
www.racunala.koncar.hr

www.koncar.hr

tradicija. znanje. odgovornost.

KONČAR

